JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

ELEANOR SHARPSTON

15 päivänä kesäkuuta 2006 [1]

1. Sección Primera de la Audiencia Provincial de Málaga (Málagan alueellisen tuomioistuimen ensimmäinen jaosto) (jäljempänä kansallinen tuomioistuin) pyytää nyt käsiteltävässä ennakkoratkaisupyynnössä selvennystä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä yleissopimus) [2] 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen ulottuvuuteen.

2. Kansallinen tuomioistuin tiedustelee erityisesti, onko tämän periaatteen perusteella jonkin jäsenvaltion tuomioistuimen tekemä päätös, joka estää tiettyihin tekoihin liittyvät myöhemmät rikosoikeudenkäynnit sillä perusteella, että kyseistä rikosta koskeva syyteoikeus on vanhentunut kansallisen lain nojalla, sellainen päätös, jonka vuoksi samoja tai muita vastaajia ei voida syyttää toisen jäsenvaltion rikostuomioistuimissa samoihin tekoihin liittyvästä rikoksesta.

3. Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää sitä, että yhteisöjen tuomioistuin määrittelee yhden yleissopimuksen 54 artiklan (ja siten väistämättä yleisemmin yhteisön oikeuden) mukaisen ne bis in idem -periaatteen perustavanlaatuisista osatekijöistä eli sen, voidaanko tätä periaatetta soveltaa vain silloin, jos ensimmäinen tuomioistuin teki päätöksensä asiakysymyksen arvioimisen jälkeen.

Asiaa koskeva lainsäädäntö

Schengenin säännöstöön ja yleissopimukseen liittyvät oikeussäännöt

4. Schengenin säännöstön sisällyttämisestä osaksi Euroopan unionia laaditun pöytäkirjan [3] (jäljempänä pöytäkirja) 1 artiklan nojalla 13 jäsenvaltiota, Espanja ja Portugali mukaan lukien, voivat toteuttaa tiiviimpää yhteistyötä keskenään niin sanotun Schengenin säännöstön soveltamisalalla.

1 – Alkuperäinen kieli: englanti.

2 – EYVL 2000, L 239, s. 19.

3 – Liitetty Amsterdamin sopimuksella Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan yhteisön perustamissopimukseen.

5. Pöytäkirjan liitteessä määritellään "Schengenin säännöstön" sisältävän Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan välillä tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla Schengenissä 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn sopimuksen [4] (jäljempänä Schengenin sopimus) ja erityisesti yleissopimuksen.

6. Schengenin sopimuksen ja yleissopimuksen allekirjoittajien tarkoituksena on "lakkauttaa henkilöliikenteen tarkastukset – –", [5] koska "Euroopan yhteisöjen jäsenvaltioiden kansojen yhä läheisemmän liiton on ilmettävä jäsenvaltioiden kaikkien kansalaisten vapautena ylittää sisäiset rajat – –". [6] Pöytäkirjan johdanto-osan ensimmäisen perustelukappaleen mukaan Schengenin säännöstön tarkoituksena on "tehostaa Euroopan yhdentymistä ja erityisesti tehdä mahdolliseksi Euroopan unionin nopeampi kehittyminen vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvaksi alueeksi".

7. EU 2 artiklan ensimmäisen kohdan neljännen luetelmakohdan mukaan se, että pidetään yllä ja kehitetään tällaista aluetta, jossa henkilöiden vapaa liikkuvuus taataan toteuttamalla samalla ulkorajoilla tehtäviä tarkastuksia, turvapaikkaa, maahanmuuttoa sekä rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa koskevat aiheelliset toimenpiteet, on yksi Euroopan unionin tavoitteista.

8. Pöytäkirjan 2 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa määrätään, että Amsterdamin sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen Schengenin säännöstöä sovelletaan välittömästi pöytäkirjan 1 artiklassa lueteltuihin kolmeentoista jäsenvaltioon.

9. Neuvosto teki pöytäkirjan 2 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan toisen virkkeen nojalla päätöksen 1999/436/EY, jossa vahvistettiin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen asiaankuuluvien määräysten mukaisesti kaikkien Schengenin säännöstöön kuuluvien määräysten ja päätösten oikeudellinen perusta. [7] Kyseisen päätöksen 2 artiklasta ilmenee, kun sitä luetaan yhdessä sen liitteen A kanssa, että neuvosto valitsi yleissopimuksen 54–58 artiklan oikeusperustaksi EU 31 ja EU 34 artiklan, jotka kuuluvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osastoon "Määräykset poliisiyhteistyöstä ja oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa".

4 – EYVL 2000, L 239, s. 13.

5 – Yleissopimuksen johdanto-osan toinen perustelukappale.

6 – Schengenin sopimuksen johdanto-osan ensimmäinen perustelukappale.

7 – Tehty 20.5.1999 (EYVL 1999, L 176, s. 17).

10. Yleissopimuksen 54–58 artikla muodostavat yhdessä III osastoon, jonka aiheena on "Poliisi ja turvallisuus", kuuluvan 3 luvun, jonka otsikkona on "Ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta". [8]

11. Yleissopimuksen 54 artiklassa määrätään, että "henkilöä, jota koskevassa asiassa sopimuspuoli on antanut lainvoimaisen tuomion, ei voida syyttää samasta teosta toisen sopimuspuolen toimesta edellyttäen, että tämä henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa".

12. Yleissopimuksen 57 artiklassa vahvistetaan säännöt sen varmistamiseksi, että sopimuspuolten toimivaltaiset viranomaiset tekevät yhteistyötä vaihtaakseen tietoja ne bis in idem -periaatteen täytäntöön panemiseksi.

Ne bis in idem -periaatetta koskevat kansainväliset sopimukset

13. Ne bis in idem -periaatteen soveltamista säännellään suoraan tai välillisesti useissa kansainvälisen ja Euroopan tason sopimuksissa. [9] Niihin kuuluvaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn Euroopan yleissopimukseen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) liitetyn seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa käsitellään erityisesti ne bis in idem -periaatetta.

14. Seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa todetaan seuraavaa: "Ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen

8 – Näiden määräysten sanamuodon perustana oli Euroopan yhteisöjen jäsenvaltioiden välillä ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen sanamuoto. Kyseinen sopimus allekirjoitettiin 25.5.1987, mutta se ei ole tullut voimaan, koska ratifiointeja ei ole ollut riittävästi. Muita voimassa olevia yhteisön toimenpiteitä, joissa viitataan ne bis in idem -periaatteeseen, ovat mm. Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/95 (EYVL L 312, s. 1) 6 artikla luettuna yhdessä sen johdanto-osan 10 perustelukappaleen kanssa; Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen (EYVL 1995, C 316, s. 49) 7 artikla; sellaisen lahjonnan, jossa on osallisina Euroopan yhteisöjen virkamiehiä tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, torjumista koskevan yleissopimuksen (EYVL 1997, C 195, s. 1) 10 artikla ja eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä tehdyn puitesopimuksen (EYVL 2002, L 190, s. 1) 3 artiklan 2 kohta, 4 artiklan 3 kohta ja 4 artiklan 5 kohta. Euroopan perustuslaista laaditun luonnoksen II-110 artiklassa "perustuslaillistettiin" ne bis in idem -periaate yhdeksi unionin perusoikeuksista. Kyseisen määräyksen, joka on otsikoitu "Kielto syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta", sanamuoto on seuraava: "Ketään ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti."

9 – YK:n tasolla vuonna 1966 tehdyn YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklan 7 kappaleessa todetaan, että "ketään ei saa tutkia tai rangaista uudelleen rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti tuomittu syylliseksi tai vapautettu asianomaisen maan lain ja oikeudenkäyntijärjestyksen mukaisesti". Euroopassa vuonna 1970 tehdyn rikostuomioiden kansainvälistä pätevyyttä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 53–55 artiklassa ja vuonna 1972 tehdyn oikeudenkäynnin siirtoa rikosasioissa koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen 35–37 artiklassa käsiteltiin samoin sanamuodoin kansainvälistä ne bis in idem -periaatetta koskevaa kysymystä. Molempia näitä yleissopimuksia on kuitenkin ratifioitu vain hyvin vähän. Ks. kattava katsaus ne bis in idem -periaatteeseen liittyvistä kansainvälisistä sopimuksista, joita on hyväksytty Euroopan neuvostossa, Vervaele, J., "The transnational *ne bis in idem* principle in the EU: Mutual Recognition and equivalent protection of human rights", *Utrecht Law Review* osa I, 2. painos, joulukuu 2005, s. 100, erityisesti s. 103 ja sitä seuraavat sivut.

valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti". Lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleessa määrätään kuitenkin, että "edellisen kappaleen määräykset eivät estä ottamasta juttua uudelleen tutkittavaksi asianomaisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista tai jos aiemmassa prosessissa on tapahtunut sellainen perustavaa laatua oleva virhe, joka voisi vaikuttaa lopputulokseen".

15. Yhteisöjen tuomioistuin siteerasi seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaletta, kun se totesi, että ne bis in idem -periaate on yhteisön oikeuden perusperiaate. [10]

Asian käsittely kansallisissa tuomioistuimissa ja esitetyt ennakkoratkaisukysymykset

16. Ennakkoratkaisupyyntö perustuu rikosoikeudenkäyntiin, joka on pantu vireille Espanjassa useita espanjalaiseen Minerva SA -nimiseen yritykseen liittyviä henkilöitä vastaan oliiviöljyn myynnin vuoksi.

17. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että Málagassa sijaitseva Minerva-niminen yhtiö perustettiin vuonna 1989 toimialanaan oliiviöljyn jalostaminen ja sen myynti irtotavarana. Se markkinoi tuotteitaan sekä Espanjassa että ulkomailla. Vuonna 1997 Portugalissa pantiin vireille rikosoikeudenkäynti sen osakkeenomistajia ja johtoa vastaan. Viittaan heihin jäljempänä nimityksellä "Portugalin vastaajat". Kyseisessä oikeudenkäynnissä ilmeisesti väitettiin, että osakkeenomistajat ja johto olivat sopineet vuonna 1993 heikkolaatuisen oliiviöljyn tuonnista Tunisiasta ja Turkista Setúbalin (Portugali) sataman kautta; että useita eriä tuotiin Setúbaliin; että tätä öljyä ei ilmoitettu tulliviranomaisille, vaan se kuljetettiin maanteitse Málagaan Espanjassa; ja että oli suunniteltu väärennetty laskutusjärjestelmä, jolla pyrittiin antamaan se vaikutelma, että öljy oli peräisin Sveitsistä.

18. Vaikuttaa siltä, että Espanjassa vireillä olevan oikeudenkäynnin vastaajiin (jäljempänä Espanjan vastaajat) kuuluu kaksi Portugalin vastaajaa.

19. Ennakkoratkaisupyynnössä todetaan, että Supremo Tribunal (Portugalin korkein oikeus) totesi syyttäjäviranomaisen Tribunal Judicial de Setúbal – Vara Competência Mistan (jäljempänä Setúbalin rikostuomioistuin) tuomiosta tekemään valitukseen antamassaan tuomiossa, että "Portugaliin tuotu heikkolaatuinen öljy oli peräisin kymmenessä tapauksessa Tunisiasta ja yhdessä tapauk-

10 – Yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C 252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002 (Kok. 2002, s. I-8375). Ks. jäljempänä 57 kohta.

sessa Turkista ja että Portugalissa oli tehty ilmoitus todellista pienemmästä määrästä. [Portugalin] vastaajat vapautettiin, kun todettiin, että rikosta koskeva syyteoikeus oli [Portugalin rikoslain perusteella] vanhentunut".

20. Tehtäköön heti selväksi, että Espanjan vastaajat kiistävät kiivaasti kansallisen tuomioistuimen tosiseikkoja koskevan kuvauksen oikeellisuuden. Käsittelen tätä kysymystä yksityiskohtaisemmin tutkiessani asian tutkittavaksi ottamisen edellytysten täyttymistä. [11]

21. Myös Espanjan Málagassa pantiin vireille rikosoikeudenkäynti vuonna 1997. Juzgado de Instrucción (tutkintatuomari) antoi määräyksen, jonka perusteella rikosasia voitiin käsitellä summaarisessa menettelyssä. Espanjan vastaajat valittivat tästä määräyksestä ennakkoratkaisupyynnön esittäneeseen tuomioistuimeen.

22. He perustelivat näkemystään lähinnä sillä, että kyseisistä teoista oli jo annettu ratkaisu Portugalissa. Tästä syystä jo annetun tuomion lainvoimaa koskevan periaatteen (res judicata) perusteella näistä teoista ei voitaisi antaa toista tuomiota Espanjassa. He väittivät myös, että rikosasiassa annetun tuomion lainvoimaisuus pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia Espanjassa vastaajina olevia henkilöitä riippumatta siitä, että Portugalin tuomioistuimissa todellisuudessa tehdyt päätökset koskivat ainoastaan kahta Espanjan vastaajaa. He väittivät myös, että Portugalin rikosoikeudenkäynnissä ei ollut osoitettu, että tavarat olivat peräisin yhteisön ulkopuolelta.

23. Syyttäjä väitti, että Espanjan rikosoikeudenkäynti ei liittynyt öljyn laittomaan maahantuontiin (josta oli jo annettu ratkaisu Portugalissa), vaan sen myöhemmästä myymisestä Espanjassa, mikä oli tuonnista riippumatonta toimintaa. Lisäksi syyttäjä esitti, että se, että Portugalissa ei ollut näytetty toteen, että tavara oli peräisin yhteisön ulkopuolelta, ei estänyt muita jäsenvaltioita, joissa kauppatavarat myöhemmin myytiin, laajentamasta rikostutkintaa sen osoittamiseksi, että kauppatavara ei ollut peräisin yhteisöstä ja että se oli tuotu yhteisöön laittomasti yhteisön tullitariffia kiertämällä.

24. Vastaajat vastasivat, että salakuljetus sisältää yhden toimenpiteen ja että maahantuonti ja myynti ovat kiinteästi yhteydessä

11 – Ks. jäljempänä 29–33 kohta.

toisiinsa eikä niitä voita arvioida erikseen, koska tavarat tuodaan maahan nimenomaan myytäviksi.

25. Tästä syystä kansallinen tuomioistuin on lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt seuraavat kysymykset:

"*Kun on kyse rikosasiassa annetun tuomion lainvoimasta*, tämä tuomioistuin tiedustelee [yleissopimuksen] 54 artiklan tulkinnan osalta seuraavaa:

1) Sitooko se, että yhden jäsenvaltion tuomioistuimet ovat todenneet rikoksen vanhentuneeksi, muiden jäsenvaltioiden tuomioistuimia?

2) Kun rikoksesta syytetty henkilö on vapautettu syytteestä rikoksen vanhentumisen takia, ulottuuko vanhentuminen toisessa jäsenvaltiossa syytettyinä oleviin henkilöihin, kun syyte koskee samaa tekoa, eli voidaanko katsoa, että rikoksen vanhentuminen hyödyttää myös henkilöitä, jotka ovat syytettyinä toisessa jäsenvaltiossa samasta teosta?

3) Jos yhden jäsenvaltion rikostuomioistuimet ovat katsoneet, että salakuljetusrikoksen tekemisen toteamiseksi ei ole osoitettu, että tavara olisi peräisin yhteisön ulkopuolelta, ja ovat vapauttaneet syytettyinä olevat henkilöt syytteestä, voivatko toisen jäsenvaltion tuomioistuimet laajentaa tutkintaansa osoittaakseen, että tavara on tuotu yhteisön ulkopuolisesta valtiosta tulleja suorittamatta?

Kun on kyse vapaassa vaihdannassa olevien tuotteiden käsitteestä, tämä tuomioistuin tiedustelee EY 24 artiklan tulkinnan osalta seuraavaa:

4) Kun jonkin jäsenvaltion rikostuomioistuin on todennut, että tavaran laitonta tuontia yhteisön alueelle ei ole osoitettu tai että salakuljetusrikos on vanhentunut,

   a) voidaanko katsoa, että kyseinen tavara on vapaassa vaihdannassa muiden jäsenvaltioiden alueella?

   b) voidaanko katsoa, että markkinoille saattaminen toisessa jäsenvaltiossa sen jälkeen, kun tavara oli tuotu siihen jäsenvaltioon, jossa syytetty vapautettiin syytteestä, on itsenäinen ja siis rangaistava teko, vai onko

sen päinvastoin katsottava olevan erottamattomasti maahantuontiin liittyvä teko?"

26. Kirjallisia huomautuksia on esitetty Espanjan vastaajien puolesta, José Hormiga Marreroa ja Sindicatura Quiebraa lukuun ottamatta, sekä komission, Espanjan, Italian, Alankomaiden ja Puolan toimesta. Suullisessa käsittelyssä esittivät suullisia huomautuksiaan samat osapuolet, Puolaa lukuun ottamatta, sekä Ranska.

Oikeudellinen arviointi

Tutkittavaksi ottaminen

27. Espanja on EU 35 artiklan nojalla hyväksynyt sen, että yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta antaa ennakkoratkaisuja EU:n perustamissopimuksen VI osaston nojalla toteutettujen toimien pätevyydestä ja tulkinnasta. Espanja valitsi EU 35 artiklan 3 kohdan a alakohdan mukaisen vaihtoehdon, jonka mukaan ainoastaan kansallinen tuomioistuin, jonka päätöksiin ei kansallisen lainsäädännön mukaan saa hakea muutosta, voi pyytää yhteisöjen tuomioistuinta antamaan ennakkoratkaisun.

28. Espanja selitti suullisessa käsittelyssä, että ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin kuuluu EU 35 artiklan 3 kohdan a alakohdan soveltamisalaan nyt käsiteltävässä asiassa, koska sen vastaajien tekemään valitukseen, [12] jonka perusteella tämä ennakkoratkaisupyyntö on esitetty, antamaan ratkaisuun ei kansallisen lainsäädännön mukaan saa hakea muutosta. Sitä, mikä on "tuomioistuin, jonka päätöksiin ei kansallisen lainsäädännön mukaan saa hakea muutosta", koskevan EY 234 artiklaan perustuvan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ennakkoratkaisupyynnön esittänyttä tuomioistuinta on asianmukaisesti pidettävä EU 35 artiklan 3 kohdan a alakohdassa tarkoitettuna tuomioistuimena, jonka päätöksiin ei saa hakea muutosta. Ennakkoratkaisupyyntö on siten lähtökohtaisesti otettava tutkittavaksi.

29. Hankalampi tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä koskeva ongelma saattaisi liittyä siihen, mitä tietoja ennakkoratkaisupyynnössä on esitetty. Vaikka yksikään huomautuksiaan esittäneistä osapuolista ei ole nimenomaisesti viitannut siihen, että ennakkoratkaisukysymykset pitäisi tästä syystä jättää tutkimatta, jotkut niistä ovat arvostelleet ennakkoratkaisupyynnössä esitettyjä tosiseikkoja tiettyjen perustavanlaatuisten kohtien osalta.

12 – Ks. edellä 21 kohta.

30. Espanjan vastaajat väittävät, että kansallisen tuomioistuimen kuvaamat tosiseikat, erityisesti sen siteeraamat Portugalin korkeimman oikeuden toteamukset, ovat paikkansapitämättömiä.

31. Vastaajat siteeraavat kirjallisissa huomautuksissaan kyseisen tuomioistuimen tuomion kohtia. He viittasivat suullisessa käsittelyssä niin ikään laajasti Setúbalin rikostuomioistuimen alimpana oikeusasteena antamaan tuomioon. He väittävät, että itse asiassa molemmissa tuomioistuimissa todettiin esitetyn näytön tutkimisen jälkeen, että syyttäjä *ei ollut kyennyt* osoittamaan, että kyseessä olisi ollut laiton maahantuonti, mikä on juuri päinvastoin kuin ennakkoratkaisupyynnössä on esitetty.

32. Vastaavasti komissio ja vähäisemmässä määrin myös Alankomaiden hallitus katsovat huomautuksissaan, että olettamus, johon kolmas ja neljäs ennakkoratkaisukysymys näyttävät perustuvan (että salakuljetusrikoksen toteamista varten *ei* ollut osoitettu, että tuotteet olisi tuotu laittomasti maahan ja että ne olisivat olleet peräisin yhteisön ulkopuolelta), on ilmeisessä ristiriidassa ennakkoratkaisupyyntöön sisältyvien tosiseikkoja koskevien toteamusten kanssa, sellaisina kuin ne on edellä esitetty. [13]

13 – Ks. edellä 17–19 kohta.

33. Kun olen tutkinut Setúbalin rikostuomioistuimen ja Portugalin korkeimman oikeuden tuomiot, [14] on mielestäni selvää, että ennakkoratkaisupyyntö on sekava ja että siinä tehdään tosiseikastosta yhteenveto, joka on selvästi ristiriidassa kyseisten tuomioiden kanssa. Kyseisistä tuomioista ilmenee, että Portugalin vastaajia syytettiin neljästä rikoksesta, jotka perustuivat yhteen tekosarjaan eli siihen, että eri tyyppisiä öljyjä oli tuotu eri yhteyksissä Portugaliin. Setúbalin rikostuomioistuin totesi alimpana oikeusasteena erillisellä määräyksellä, että syyteoikeus oli vanhentunut näistä kahden rikoksen osalta. Vaikuttaa siltä, että Portugalin vastaajat vapautettiin muista syytteistä alimmassa oikeusasteessa sillä perusteella, että syyttäjä ei ollut kyennyt näyttämään tarvittavia tosiseikkoja toteen. Portugalin korkein oikeus pysytti sittemmin molemmat päätökset muutoksenhaussa. Asiakirja-aineiston perusteella on kuitenkin epäselvää, perustuivatko kyseiset kaksi vapauttamista itse varsinaiseen rikosoikeudenkäyntiin vai samanaikaiseen yksityisoikeudelliseen oikeudenkäyntiin, jossa samat tuomioistuimet arvioivat vastaajien mahdollisen yksityisoikeudellisen vastuun. [15]

34. Kysymyksiä ei mielestäni kuitenkaan pitäisi jättää tutkimatta. Vakiintuneen

14 – Molemmat niistä toimitettiin asianmukaisesti osana kansallisen tuomioistuimen asiakirja-aineistoa yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon.

15 – Tässä vaiheessa on selvennettävä, että näkemykseni perustuvat siihen lähtökohtaan, että yleissopimuksen 54 artiklaa sovelletaan ainoastaan päätöksiin, jotka on tehty kansallisissa rikosoikeudenkäynneissä, eikä se ulotu päätöksiin, jotka on tehty yksityisoikeudellisia asioita koskevissa oikeudenkäynneissä.

oikeuskäytännön mukaan yksinomaan kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on määrittää niiden kysymysten sisältö, joita se haluaa esittää yhteisöjen tuomioistuimelle EY 234 artiklan nojalla. [16] Kansallinen tuomioistuin on ilmoittanut tarvitsevansa apua yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen erityisten osatekijöiden ulottuvuuden osalta (ensimmäinen, toinen ja kolmas kysymys) ja sen osalta, mitä ovat EY 24 artiklassa tarkoitetun käsitteen mukaiset "vapaassa vaihdannassa olevat tuotteet" (neljäs kysymys). On selvää, että kolme ensimmäistä kysymystä ovat asian kannalta merkityksellisiä, eikä voida täysin poissulkea sitä, etteikö neljänteenkin kysymykseen annettavalla vastauksella saattaisi olla merkitystä kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevan rikosasian jonkin osan kannalta.

35. Näin ollen katson, että kaikki kysymykset on otettava tutkittaviksi ja niihin on vastattava.

Asiakysymys

Ne bis in idem -periaatetta koskeva yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö

36. Yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut yleissopimuksen 54 artiklassa vahvistettua ne bis in idem -periaatetta kolmessa tuomiossaan: asiassa Gözütok ja Brügge, [17] asiassa Miraglia [18] ja asiassa Van Esbroeck. [19]

37. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut yleisesti sovellettavaa ne bis in idem -periaatetta yhteisön oikeuden muilla aloilla. [20] Tätä periaatetta on sovellettu laajimmin asioissa, jotka ovat koskeneet yhteisön seuraamusten määräämistä EY:n kilpailuoikeudessa. [21] Nyt käsiteltävän asian kannalta näistä asioista merkittävimpiä ovat Vinyl Maatschappij [22] ja niin sanottu sementtitapaus. [23]

16 – Ks. esim. asia C-380/01, Gustav Schneider, tuomio 5.2.2004 (Kok. 2004, s. I-1389, 21 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

17 – Yhdistetyt asiat C-187/01 ja C-385/01, Gözütok ja Brügge, tuomio 11.2.2003 (Kok. 2003, s. I-1345).

18 – Asia C-469/03, Miraglia, tuomio 10.3.2005 (Kok. 2005, s. I-2009).

19 – Asia C-436/04, Van Esbroeck, tuomio 9.3.2006 (Kok. 2006, s. I-2333). Lisäksi julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer antoi 8.6.2006 ratkaisuehdotuksensa asiassa C-150/05, Van Straaten, ja tutkii siinä toista yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen osatekijää.

20 – Tätä periaatetta sovellettiin ensimmäistä kertaa yhdistetyissä asioissa 18/65 ja 35/65, Gutmann, 5.5.1966 annetussa tuomiossa (Kok. 1967, s. 61), joka koski EY:n henkilöstöön sovellettavia kurinpitomenettelyjä.

21 – Ks. esim. yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004 (Kok. 2004, s. II-1181, 130 kohta ja sitä seuraavat kohdat, joka sisältää yhteenvedon kyseisen periaatteen soveltamista EY:n lainsäädännön tähän alaan koskevasta yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä).

22 – Mainittu edellä alaviitteessä 10.

23 – Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004 (Kok. 2004, s. I-123, ns. sementtitapaus).

Yleissopimuksen 54 artiklaa koskeva oikeuskäytäntö

38. Yhteisöjen tuomioistuimelta tiedusteltiin asiassa Gözütok ja Brügge, sovellettiinko yleissopimuksen 54 artiklan mukaista ne bis in idem -periaatetta kansallisiin oikeudenkäynteihin, jotka johtivat "asian sopimiseen tuomioistuimen ulkopuolella", minkä perusteella syyttäjäviranomainen voi ilman minkään tuomioistuimen puuttumista asiaan tehdä yksipuolisen tarjouksen siitä, että rikosoikeudenkäyntiä ei jatketa, mikäli vastaaja täyttää tietyt ehdot, erityisesti maksaa sakot. Näiden ehtojen hyväksyminen merkitsee sitä, että kansallisen rikosoikeuden perusteella syytettä ei voida nostaa myöhemmin samojen tekojen perusteella.

39. Yhteisöjen tuomioistuin vastasi tähän kysymykseen myöntävästi. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että "kyseessä olevien menettelyjen kaltaisen menettelyn päätyttyä – – toimenpiteistä on lopullisesti luovuttu ja on katsottava, että niiden tekojen osalta, joista henkilöä syytetään, on annettu yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettu 'lainvoimainen tuomio' – –". [24]

40. Yhteisöjen tuomioistuin perusteli toteamuksiaan seuraavasti.

41. Se katsoi ensinnäkin, että "tällaisessa menettelyssä – – määrätään näin *seuraamus* lainvastaisesta teosta, josta syytettyä syytetään". [25]

42. Toiseksi se katsoi, että se seikka, että mikään tuomioistuin ei osallistunut tähän menettelyyn, "ei vaikuta tähän tulkintaan, koska tämän tyyppisillä menettelyllisillä ja muodollisilla seikoilla ei voi olla minkäänlaista vaikutusta menettelyn [estäviin] oikeusvaikutuksiin, – – joita on pidettävä riittävinä yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitetun non bis in idem -periaatteen soveltamiseksi, koska nimenomaista tästä poikkeavaa mainintaa ei kyseisessä artiklassa ole". [26]

43. Kolmanneksi yhteisöjen tuomioistuin huomautti, että rikosoikeuden yhdenmukaistaminen ei ollut yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen edellytyksenä: "Euroopan unionista tehdyn sopimuksen poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa koskevan VI osaston – –, Schengenin sopimuksen tai yleissopimuksenkaan määräyksissä ei missään edellytetä yleissopimuksen 54 artiklan soveltamiselta jäsenvaltioiden rikosoikeuden yhdenmukaistamista tai edes niiden jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen lähentämistä,

24 – 30 kohta.

25 – 29 kohta (kursivointi tässä).

26 – 31 kohta.

jotka koskevat toimenpiteistä luopumismenettelyjä rikosoikeuden alalla." [27]

44. Neljänneksi yhteisöjen tuomioistuin korosti erityisesti yleissopimuksen 54 artiklan taustalla olevaa vastavuoroista luottamusta. Tämä periaate merkitsi väistämättä sitä, että "jäsenvaltioiden välillä vallitsee vastavuoroinen luottamus kunkin maan rikosoikeudelliseen järjestelmään ja että kukin jäsenvaltio hyväksyy muiden jäsenvaltioiden voimassa olevien rikosoikeuden sääntöjen soveltamisen, vaikka niiden kansallista oikeutta soveltamalla päädyttäisiinkin toisenlaiseen tulokseen". [28]

45. Viidenneksi yhteisöjen tuomioistuin katsoi omaksutusta tulkinnasta, että "vain tällä tavoin voidaan [yleissopimuksen 54 artiklan] tarkoitus ja tavoitteet asettaa menettelyllisten tai puhtaasti muodollisten vaatimusten edelle, kun lisäksi tällaiset vaatimukset vaihtelevat jäsenvaltioittain, ja taata kyseisen periaatteen tehokas soveltaminen". [29]

46. Lopuksi yhteisöjen tuomioistuin korosti EU:n perustamissopimuksen yhdentymistavoitteita. Se muistutti, että "Euroopan unioni on asettanut tavoitteekseen pitää yllä ja kehittää unionia vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvana alueena, jossa henkilöiden vapaa liikkuvuus taataan" ja että "Schengenin säännöstön, johon yleissopimuksen 54 artikla kuuluu, toteuttamisella Euroopan unionissa pyritään tehostamaan Euroopan yhdentymistä ja erityisesti tekemään mahdolliseksi Euroopan unionin nopeampi kehittyminen vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvaksi alueeksi, jonka ylläpitämisen ja kehittämisen unioni on ottanut tavoitteekseen". [30] Tätä taustaa vasten "yleissopimuksen 54 artikla, jonka tarkoituksena on estää se, että henkilöä voitaisiin syyttää samoista teoista useiden eri jäsenvaltioiden alueella, koska hän käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, ei kuitenkaan voi myötävaikuttaa tehokkaasti tämän tavoitteen saavuttamiseen, ellei sitä voida soveltaa päätöksiin, joilla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan lopullisesti yhdessä jäsenvaltiossa, vaikka tällainen päätös tehdäänkin ilman tuomioistuimen osallistumista ja vaikka se ei olekaan muodoltaan tuomio". [31]

47. On huomattava, että ratkaisuaan tehdessään yhteisöjen tuomioistuin korosti, että kyseisen asian kohteena olleiden kaltaisia menettelyjä sovellettiin vain rajoitetusti ja yleensä rikostyyppeihin, jotka eivät olleet vakavia. [32] Korostettakoon myös, että yhteisöjen tuomioistuin otti tarkastelunsa lähtökohdaksi sen, että tarkastelun kohteena olleilla summaarisilla menettelyillä käytännössä *määrättiin seuraamus* lainvastaisesta teosta, josta syytettyä syytettiin. [33]

27 – 32 kohta.
28 – 33 kohta.
29 – 35 kohta.
30 – 36 ja 37 kohta.
31 – 38 kohta.
32 – 39 kohta.
33 – Ks. edellä 41 kohta.

48. Yhteisöjen tuomioistuinta pyydettiin asiassa Miraglia selventämään yleissopimuksen 54 artiklan toista osatekijää. Se katsoi, että "tuomioistuimen ratkaisu, joka annettiin sen johdosta, että yleinen syyttäjä oli päättänyt olla ajamatta syytettä siitä ainoasta syystä, että samaa syytettyä vastaan oli jo aloitettu rikosoikeudellinen menettely saman teon johdosta toisessa jäsenvaltiossa, ja jossa pääasiaa ei arvioitu mitenkään, ei voi muodostaa yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettua kyseistä henkilöä koskevassa asiassa annettua lainvoimaista tuomiota". [34] Näin ollen ne bis in idem -periaatetta ei sovellettu.

49. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Miraglia esittämät perustelut olivat samankaltaisia kuin asiassa Gözütok ja Brügge, mutta johtivat päinvastaiseen lopputulokseen. Kuten asiassa Gözütok ja Brügge antamassaan tuomiossa, yhteisöjen tuomioistuin totesi, että vain sen antamalla tulkinnalla "voidaan [yleissopimuksen 54 artiklan] tarkoitus ja tavoitteet asettaa menettelyllisten vaatimusten edelle, kun lisäksi tällaiset vaatimukset vaihtelevat jäsenvaltioittain, ja taata kyseisen artiklan tehokas soveltaminen". [35] Toisin kuin asiassa Gözütok ja Brügge antamassaan tuomiossa, yhteisöjen tuomioistuin asetti kuitenkin asiassa Miraglia etusijalle tarpeen varmistaa se, että rikoksesta määrätään seuraamus, ja korosti vähemmän henkilöiden vapaan liikkuvuuden edistämistä. Se totesi, että "jos [yleissopimuksen 54 artiklaa] sovellettaisiin pääasiassa kyseessä olevan kaltaiseen päätökseen, jolla asian käsittely päätetään, *mahdollisuus määrätä käytännössä syytetylle rangaistus* syytteenalaisesta teosta kyseisissä jäsenvaltioissa *vaikeutuisi tai jopa kokonaan estyisi*". [36] Yhteisöjen tuomioistuin korosti, että "yhden jäsenvaltion lainkäyttöviranomaiset ovat tehneet kyseisen päätöksen, jolla asian käsittely päätetään, *arvioimatta mitenkään lainvastaista tekoa*, josta syytettyä syytetään". [37] Se jatkoi, että "rikosoikeudellisen menettelyn aloittaminen toisessa jäsenvaltiossa saman teon johdosta estyisi, vaikka juuri kyseisen menettelyn aloittaminen on ollut syynä siihen, että ensimmäisen jäsenvaltion yleinen syyttäjä on luopunut syytteen ajamisesta. Tällainen lopputulos on ilmeisen selvästi ristiriidassa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston määräysten päämäärän kanssa, sellaisena kuin mainittu päämäärä esitetään EU 2 artiklan ensimmäisen kohdan neljännessä luetelmakohdassa, eli pyrkimys pitää yllä ja kehittää unionia vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvana alueena, jossa henkilöiden vapaa liikkuvuus taataan toteuttamalla samalla – – *rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa koskevat aiheelliset toimenpiteet*". [38]

50. Yhteisöjen tuomioistuinta pyydettiin vielä asiassa Van Esbroeck selventämään muun muassa yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen käsitteen "sama teko" ulottuvuutta. Kysymys tuli esiin rikosoikeudenkäynnissä, joka oli pantu vireille kahdessa eri sopimus-

34 – 30 kohta.
35 – 31 kohta.
36 – 33 kohta (kursivointi tässä).
37 – 34 kohta (kursivointi tässä).
38 – Sama kohta (kursivointi tässä).

valtiossa (Norja ja Belgia) [39] samaa henkilöä vastaan samoista teoista eli huumausaineiden laittomasta kuljettamisesta Belgiasta Norjaan. Vastaajaa syytettiin Norjassa kiellettyjen aineiden laittomasta *maahantuonnista* ja Belgiassa samojen aineiden laittomasta *maastaviennistä*. Alustava kysymys koski sitä, edellyttikö "sama teko" yksinomaan sitä, että aineelliset tosiseikat olivat samat; vai edellytettiinkö lisäksi, että nämä tosiseikat luokiteltaisiin samaksi rikokseksi molemmissa rikosjärjestelmissä. Toisin sanoen: edellytettiinkö sitä, että "suojeltu oikeudellinen intressi oli sama", kuten yhteisöjen tuomioistuin oli edellyttänyt EY:n kilpailusääntöjen rikkomisesta annettavien yhteisön seuraamusten osalta? [40]

51. Yhteisöjen tuomioistuin ratkaisi asian siten, että se tulkitsi ne bis in idem -periaatetta laajemmin kuin se oli aikaisemmin tehnyt EY:n oikeuden alalla, ja katsoi, ettei yleissopimuksen 54 artiklan soveltamiseksi edellytetty, että "suojeltu oikeudellinen intressi oli sama". Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Van Esbroeck antaman tuomion mukaan "yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta ainoana merkityksellisenä kriteerinä on tapahtuneiden tekojen identtisyyttä koskeva kriteeri, jolla tarkoitetaan sitä, että kyse on joukosta konkreettisia ja toisiinsa erottamattomasti liittyviä seikkoja". [41]

52. Yhteisöjen tuomioistuin sovelsi tämän päätelmän tehdessään samoja perusteluja kuin asiassa Gözütok ja Brügge.

53. Se nojautui ensinnäkin yleissopimuksen 54 artiklan sanamuotoon, jossa viitataan ainoastaan tapahtuneeseen tekoon eikä sen oikeudelliseen luonnehdintaan. [42]

54. Toiseksi yhteisöjen tuomioistuin nojautui asiassa Gözütok ja Brügge antamassaan tuomiossa omaksumaansa "vapaan liikkuvuuden edistämistä" ja "vastavuoroista luottamusta" koskeviin perusteluihin. Se muistutti siitä, että missään sovellettavissa oikeussäännöissä ei asetettu yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen edellytykseksi jäsenvaltioiden rikoslainsäädännön yhdenmukaistamista tai edes sen lähentämistä. [43] Ne bis in idem -periaate edellyttää pikem-

39 – Yleissopimuksessa käytetään lähinnä nimitystä "sopimuspuoli" eikä nimitystä "jäsenvaltio". Yhteisöjen tuomioistuin on käyttänyt nimitystä "jäsenvaltio", kun sen käsiteltävänä oleva asia on koskenut jäsenvaltioita (kuten asiassa Gözütok ja Brügge sekä Miraglia) ja nimitystä "sopimusvaltio", kun asia on koskenut Schengen-sopimuksen ja yleissopimuksen osapuolta, joka ei ole EU:n jäsenvaltio (kuten asiassa Van Esbroeck, joka koski Norjaa). Noudatan yhteisöjen tuomioistuimen käytäntöä.

40 – Yhteisöjen tuomioistuin totesi edellä alaviitteessä 23 mainitussa ns. sementtitapauksessa antamassaan tuomiossa, että se, että "suojeltu oikeudellinen intressi on sama", on yksi kolmesta edellytyksestä, joiden on täytyttävä, jotta ne bis in idem -periaatetta voitaisiin soveltaa EY:n kilpailuoikeudessa. Ks. jäljempänä 58 ja 155–158 kohta.

41 – 36 kohta. On ehkä valitettavaa, että yhteisöjen tuomioistuin sen enempää kuin julkisasiamieskään eivät ole ilmeisesti ottaneet ns. sementtitapausta huomioon tutkiessaan asiaa Van Esbroeck.

42 – 27 kohta.

43 – 29 kohta.

minkin välttämättä sitä, että sopimusvaltioiden välillä vallitsee vastavuoroinen luottamus toistensa rikosoikeudelliseen järjestelmään.[44] Tästä syystä sen, että samaan tekoon saatetaan soveltaa erilaista oikeudellista luokittelua kahdessa eri sopimusvaltiossa, ei pitäisi olla yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen esteenä.

55. Kolmanneksi yhteisöjen tuomioistuin viittasi yleissopimuksen 54 artiklan tavoitteeseen ja totesi, että oikeus vapaaseen liikkuvuuteen taataan tehokkaasti ainoastaan, jos teon tekijä tietää, että jäsenvaltiossa tuomion saatuaan ja rangaistuksensa suoritettuaan tai mahdollisesti syytteestä vapauttavan lainvoimaisen tuomion saatuaan hän voi liikkua Schengen-alueella joutumatta pelkäämään sitä, että hänet asetetaan syytteeseen toisessa jäsenvaltiossa sillä perusteella, että kyseinen teko luokitellaan eri tavoin tämän jälkimmäisen jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä.[45]

56. Yhteisöjen tuomioistuin päätteli, että koska kansallisia rikoslainsäädäntöjä ei ole yhdenmukaistettu, "teon oikeudelliseen luonnehdintaan tai suojattuun oikeushyvään perustuva kriteeri olisi omiaan luomaan Schengen-alueella liikkumisen vapaudelle niin monta estettä kuin on sopimusvaltioiden rikosoikeudellisia järjestelmiäkin".[46]

44 – 30 kohta.

45 – 34 kohta.

46 – 35 kohta.

Ne bis in idem -perusperiaatetta koskeva oikeuskäytäntö EY:n kilpailuoikeudessa

57. Yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Vinyl Maatschappij antamassaan tuomiossa, että ne bis in idem -periaate on "eräs yhteisön oikeuden perusperiaate – – joka lisäksi vahvistetaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa".[47] Lisäksi se katsoi, että kyseinen periaate ei "sellaisenaan estä ryhtymästä uudelleen toimenpiteisiin tämän saman kilpailua rajoittavan käyttäytymisen takia, kun ensimmäinen päätös on kumottu muotoa koskevilla perusteilla *ilman, että tehdyksi väitettyihin tekoihin olisi aineellisesti otettu kantaa*, sillä kumoamispäätös *ei* tällöin *merkitse 'vapauttamista' rikosasioissa tälle termille annetussa merkityksessä*".[48]

58. Yhteisöjen tuomioistuin totesi ns. sementtitapauksessa ne bis in idem -perusperiaatteen soveltamisen EY:n kilpailuoikeuden alaan riippuvan "kolmen edellytyksen" täyttymisestä: "tosiseikkojen, sääntöjen rik-

47 – Mainittu edellä alaviitteessä 10, tuomion 59 kohta. Ks. myös edellä alaviitteessä 19 mainittu asia Van Esbroeck, tuomion 40 kohta.

48 – 62 kohta (kursivointi tässä). Ilmeiset seikat todetakseni: saattaa tietenkin olla niin, että voitaisiin ja pitäisi erottaa toisistaan a) rikosasioista lainattu ja kilpailuoikeuteen sovellettu vapauttamisen käsite ja b) vapauttamisen käsite itse rikosoikeudessa. Yhteisöjen tuomioistuin ei itse näytä tehneen nimenomaisesti tällaista erottelua. Nyt käsiteltävä asia koskee siis pikemminkin syytteen myöhemmälle nostamiselle asetettua vanhentumisaikaa kuin jo tehdyn päätöksen prosessuaalista kumoamista.

kojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat". [49]

Nykyiseen oikeuskäytäntöön sisältyvät jännitteet

59. Näiden tapausten tarkastelu osoittaa, että ne bis in idem -periaatetta koskevaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön liittyy kaksi jännitteistä aluetta.

60. Ensinnäkin yleissopimuksen 54 artiklaa koskevan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön *sisällä* on jonkin verran ristiriitaisuuksia.

61. Yhteisöjen tuomioistuin näyttää asiassa Gözütok ja Brügge sekä asiassa Van Esbroeck halunneen tulkita yleissopimuksen 54 artiklaa laajasti ja antaa etusijan henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyville tavoitteille rikoksista rankaisemista ja yleisen turvallisuuden suojelemista koskeviin tavoitteisiin nähden. Yhteisöjen tuomioistuin sovelsi kuitenkin asiassa Miraglia antamassaan tuomiossa suppeampaa tulkintaa ja asetti rikosten ehkäisyn ja torjunnan henkilöiden vapaan liikkuvuuden edelle.

62. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin korosti asiassa Gözütok ja Brügge sekä asiassa Van Esbroeck antamissaan tuomioissa yleissopimuksen 54 artiklan taustalla olevaa "vastavuoroisen luottamuksen" periaatetta ja katsoi, ettei se, että kansallisia rikosnimikkeitä ja -menettelyjä ole yhdenmukaistettu, ole este ne bis in idem -periaatteen soveltamiselle. Tästä syystä se sovelsi asiassa Gözütok ja Brügge kyseistä periaatetta erityiseen menettelyyn, joka johti siihen, että syytettä ei voinut "ensimmäisessä" jäsenvaltiossa enää myöhemmin nostaa. Asiassa Miraglia antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin kuitenkin katsoi, että asiakysymystä koskeva päätös oli edellytyksenä yleissopimuksen 54 artiklan periaatteen soveltamiselle. Asiassa Miraglia annettu tuomio viittaa tästä syystä siihen, että se, että toimenpiteistä luovutaan yksinomaan prosessuaalisista syistä "ensimmäisessä" jäsenvaltiossa, ei yleensä riitä yleissopimuksen 54 artiklan soveltamiseen.

63. Toiseksi vallitsee epäjohdonmukaisuutta seuraavien kahden oikeuskäytännön *välillä*: yleissopimuksen 54 artiklaa koskeva oikeuskäytäntö, jossa ei (ilmeisesti) edellytetä, että "suojeltu oikeudellinen intressi on sama", vaan siinä tyydytään soveltamaan ne bis in idem -periaatetta sillä edellytyksellä, että "teot ovat samat" [50] ja vastaajat ovat samoja

49 – Edellä alaviitteessä 23 mainittu sementtitapaus, tuomion 338 kohta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sittemmin vakiintuneesti soveltanut näitä kolmea edellytystä käsiteltävinään olleissa kilpailuoikeustapauksissa, joissa on vedottu ne bis in idem -periaatteeseen. Ks. esim. edellä alaviitteessä 21 mainittu asia Tokai Carbon, tuomion 130 kohta ja sitä seuraavat kohdat tai äskettäin asia T-38/02, Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005 (Kok. 2005, s. II-4407, 134 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

50 – Edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Esbroeck annettu tuomio.

molemmissa tuomioistuimissa;[51] ja oikeuskäytäntö, joka koskee ne bis in idem -periaatetta "EY:n oikeuden perusperiaatteena", jonka soveltamiseksi edellytetään "kolmen edellytyksen" täyttymistä eli "tosiseikkojen, sääntöjen rikkojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat".[52]

Ensimmäinen kysymys

64. Ensimmäisessä kysymyksessä pyydetään selvennystä siihen, pitäisikö yleissopimuksen 54 artiklan mukaista ne bis in idem -periaatetta tulkita siten, että sitä sovelletaan tilanteeseen, jossa "ensimmäisen" jäsenvaltion toimivaltainen tuomioistuin on tehnyt lopullisen päätöksen (res judicata), joka estää syytteen nostamisen myöhemmin tiettyjä henkilöitä vastaan sillä perusteella, että syyteoikeus on vanhentunut kyseisen jäsenvaltion rikoslain nojalla.

Alustavia huomioita

65. Ennen ensimmäiseen kysymykseen vastaamista tarvitaan mielestäni muutamia alustavia huomioita.

Vanhentumisajat

66. Useimmissa manner-Euroopan oikeusjärjestyksissä valtion oikeuteen panna rikosoikeudenkäynti vireille sovelletaan vanhentumisaikoja. Sen jälkeen kun vanhentumisaika on kulunut, syyteoikeus on kyseisen lainsäädännön nojalla vanhentunut. Mikäli toimivaltainen ylin tuomioistuin toteaa, että syyteoikeus on vanhentunut, ratkaisusta tulee lainvoimainen. Oletettua rikoksentekijää vastaan ei voida enää panna vireille rikosoikeudenkäyntiä samoista teoista kyseisessä jäsenvaltiossa.

67. Vanhentumisajat määrätään rikoksen vakavuuden perusteella. Vanhentumisajat vaihtelevat kuitenkin jäsenvaltioiden välillä huomattavasti suurin piirtein samanlaistenkin rikosten osalta.[53]

68. Englannin, Skotlannin ja Irlannin oikeusjärjestyksissä rikosoikeudenkäynteihin

51 – Ks. jäljempänä vastaukseni toiseen kysymykseen, 121–124 kohta.

52 – Edellä alaviitteessä 23 mainittu ns. sementtitapaus.

53 – Siten esim. Ranskassa on 10 vuoden vanhentumisaika syytteen nostamiselle vakavista rikoksista, 5 vuoden vanhentumisaika vähemmän vakavien rikosten ("délits") ja vain 1 vuoden vanhentumisaika vähäisempien rikkomusten ("contraventions") osalta. Espanjassa rikossyytteen nostamiselle asetettu vanhentumisaika on 20, 15, 10, 5 tai 3 vuotta sen mukaan, miten vakava tuomio tai seuraamus rikoksesta (sanan yleismerkityksessä) voidaan määrätä.

ei sitä vastoin yleensä sovelleta vanhentumisaikoja. [54]

69. Tästä syystä vanhentumisaikoja ei ole hyväksytty yleisenä periaatteena kaikkien jäsenvaltioiden rikosoikeudellisissa järjestelmissä.

70. On esitetty useita syitä sille, miksi valtion syyteoikeudelle pitäisi asettaa vanhentumisaika. On esimerkiksi väitetty, että sen jälkeen kun on kulunut tietty määrä vuosia, on yhteiskuntarauhan vuoksi parempi antaa menneisyyden uinua kuin herättää oletetun rikoksen aiheuttama sosiaalinen levottomuus uudelleen henkiin. Mikäli valtio toimii huolimattomasti eikä kykene saamaan vastaajaa tuomioistuimen eteen säädetyssä määräajassa, tämä saattaa olla hyväksyttävä perustelu sille, että yhteiskunta menettää oikeutensa rangaista kyseisiä henkilöitä. Lopuksi on todettava käytännön tasolla, että mitä enemmän aikaa oletetusta rikoksesta on kulunut, sitä vaikeampaa todennäköisesti on saada luotettavaa näyttöä ja järjestää oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

54 – Tästä on olemassa tiettyjä poikkeuksia. Siten esimerkiksi laittomaan seksuaaliseen kanssakäymiseen alle 16-vuotiaiden tyttöjen kanssa sovellettiin 12 kuukauden vanhentumisaikaa, kunnes se kumottiin vuoden 2003 Sexual Offences Actilla (laki seksuaalirikoksista) (ks. tätä vanhentumisaikaa koskevan keskustelun osalta House of Lordsin asiassa Regina v. J (Appellant) antama tuomio, 2004, UKHL 42). Selvästikään vanhentumisaikojen yleinen puuttuminen ei merkitse sitä, ettei olisi mahdollista soveltaa sellaisia periaatteita kuin menettelyn väärinkäyttö, joka saattaa rajoittaa syyttäjäviranomaisten valtuuksia saattaa asia vireille tietyissä tapauksissa, jolloin erilaisen päättelyn kautta päädytään käytännössä samaan lopputulokseen.

71. Kaikki nämä syyt liittyvät tehokkaaseen rikoslainkäyttöön ja yleisemmin yleistä etua koskeviin näkökohtiin. [55]

Ne bis in idem -periaatteen taustalla olevat syyt

72. Ne bis in idem -periaatteen syyt ovat sitä vastoin erilaiset. Kyseistä periaatetta, jonka juuret länsimaiden oikeusjärjestyksissä voidaan jäljittää jo varhaisiin aikoihin, [56] pide-

55 – Ks. yleisesti tätä periaatetta koskeva kriittinen keskustelu ja sen perustelut, Merle, A. ja Vitu, A., *Traité de Droit Criminel, Tome II, Procédure Pénale*, 4. painos, 1979, 46 kohta ja sitä seuraavat kohdat, sekä siinä mainittu oikeuskirjallisuus.

56 – Siten viittauksia tähän periaatteeseen voidaan löytää niinkin varhaisilta kuin Demostheneen ajoilta, sillä hän totesi, että "lait kieltävät sen, että sama mies asetettaisiin syytteeseen kahdesti samasta teosta" (puhe "Leptinestä vastaan" (355 eKr.); englanninkielinen käännös teoksesta *Demosthenes I* saatavana J. H. Vincen kääntämänä, Harvard University Press, 1962), ja roomalaisesta oikeudesta, jossa se ilmeni Justinianuksen Corpus Juris Civiliksessä (Dig.48.2.7.2 ja Cj.9.2.9pr: 529–534 eKr.). Ensimmäinen kirjattu maininta vastaavasta periaatteesta common law -oikeudessa on ilmeisesti peräisin arkkipiispa Thomas Becketin ja Henrik II:n välisestä riidasta 1100-luvulla. Becket vaati, että virkamiehet, joita tuomittiin kirkon tuomioistuimissa, piti vapauttaa muista seuraamuksista kruunun tuomioistuimissa, koska tällaisten kirkon ulkopuolisten lisäseuraamusten määrääminen olisi ollut ristiriidassa kaksinkertaisten seuraamusten kieltoa koskevan kirkon lain kanssa (joka puolestaan perustui pyhän Hieronymuksen kommenttiin (391 eKr.): "Sillä Jumala ei rankaise kahdesti samasta rikoksesta". Kruunun tuomarit, joihin mahdollisesti vaikutti kansan syvä kunnioitus Becketiä kohtaan (ja hänen myöhempi julistamisensa pyhimykseksi) sen jälkeen, kun Becket oli murhattu neljän kuninkaan ritarin toimesta Canterburyn katedraalissa ja Henrik II oli tehnyt viimeisen pyhiinvaelluksensa Becketin haudalle, alkoivat soveltaa tätä näkemystä oikeudellisena periaatteena. Ks. tämän periaatteen historiasta yleisesti Sigler, J. A., "A History of Double Jeopardy" (1963), teoksessa 7 *Am J of Legal History* 283. Ks. tämän periaatteen historiasta Englannin oikeudessa myös Friedland, M., *Double Jeopardy*, 1969, OUP, s. 5–15, ja McDermott, P., *Res Judicata and Double Jeopardy*, Butterworths, 1999, s. 199–201.

tään lähinnä (joskaan ei yksinomaan) [57] keinona suojella yksityistä sitä vastaan, että valtio mahdollisesti käyttää väärin seuraamusten määräämistä koskevaa valtaansa. [58] Valtion ei pitäisi saada tehdä toistuvia yrityksiä tuomita henkilö oletetusta rikoksesta. Sen jälkeen kun oikeudenkäynti on saatettu päätökseen kaikkia asianmukaisia prosessuaalisia takeita noudattaen ja yksilön mahdollinen velka yhteiskunnalle on arvioitu, valtion ei pitäisi kohdistaa häneen uuden oikeudenkäynnin rasitetta (tai, kuten angloamerikkalaisissa oikeusjärjestyksissä asiaa kuvataan, asettaa häntä "kahta kertaa syytteeseen") [59]. Kuten Yhdysvaltain Supreme Courtin (korkein oikeus) tuomari Black on ytimekkäästi todennut, "taustaajatuksena – – on se, että valtiolle kaikkine voimavaroineen ja valtuuksineen ei pitäisi antaa mahdollisuutta tehdä toistuvia yrityksiä yksityishenkilön tuomitsemiseksi oletetusta rikoksesta ja tällä tavoin aiheuttaa hänelle hämmennystä, kuluja ja kärsimystä, pakottaa hänet elämään jatkuvassa ahdistuksessa ja epävarmuudessa ja lisätä sitä mahdollisuutta, että vaikka hän olisi syytön, hänet saatetaan todeta syylliseksi". [60]

73. Siten oikeudesta siihen, että samoista teoista ei voi tulla syytetyksi kahteen kertaan, on tullut perustavanlaatuinen ihmisoikeus saada suojaa valtion seuraamusten määräämistä koskevaa oikeutta vastaan, ja se on kodifioitu useisiin kansainvälisiin sopimuksiin. [61]

74. Vaikka tämä on ne bis in idem -periaatteen tausta-ajatuksena, periaatteen soveltaminen edellyttää kuitenkin sitä, että yhteiskunnalla on jo ollut täysimääräinen mahdollisuus selvittää tilinsä sellaisen henkilön kanssa, jonka se olettaa tehneen rikoksen.

75. Yhden näkemyksen mukaan näin voi tapahtua ainoastaan silloin, jos on järjestetty asiakysymystä koskeva oikeudenkäynti ja yhteiskunnan nimetyt edustajat ovat tutkineet vastaajan käyttäytymisen. Tällaista näkemystä tukee Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleen sanamuoto, sillä sen mukaan juttu voidaan kuitenkin ottaa uudelleen

57 – Kuten Espanja on huomautuksissaan esittänyt, tällä periaatteella pyritään myös pakottamaan poliisivoimat ja syyttäjäviranomaiset valmistelemaan ja esittämään asiansa niin tehokkaasti kuin mahdollista. Ks. tältä osin Wils, W. P. J., "The principle of *ne bis in idem* in EC antitrust enforcement: a legal and economic analysis", World Competition 26(2), 2003, s. 131, erityisesti s. 138. Ne bis in idem -periaatteen takana on myös periaate, jonka mukaan rikosoikeudenkäynti on lopullinen. Lopullisuus liittyy kuitenkin läheisesti periaatteen keskeisimpään tausta-ajatukseen eli siihen, että yksityistä suojellaan valtion seuraamusten määräämistä koskevaa valtaa vastaan. Ks. tästä tarkemmin Law Commissionin raportti *Double Jeopardy and Prosecution Appeals*, maaliskuu 2001, saatavilla Internet-sivuilta www.lawcom.gov.uk, s. 37–38.

58 – Ks. keskustelusta, joka koskee ne bis in idem -periaatteen taustalla olevia syitä sekä common law -perinteessä että manner-Euroopan oikeudellisessa perinteessä, edellä alaviitteessä 56 mainittu Friedlandin teos, s. 3–5 ja edellä alaviitteessä 56 mainittu McDermottin teos, 21 ja 22 luku. Äskettäin käyty perusteellinen keskustelu asiasta on löydettävissä edellä alaviitteessä 57 mainitusta, maaliskuulta 2001 peräisin olevasta Law Commissionin raportista.

59 – Tämä käsite on kuvattu tällä tavoin esimerkiksi Yhdysvaltain perustuslain viidennessä lisäyksessä (amendment), jossa todetaan, että "kenellekään ei saa vaatia samasta rikoksesta kahta kertaa kuolemantuomiota".

60 – Asiassa Green v. United States annettu tuomio, (1957) 355 U.S. 184, s. 187-8, siteerattu edellä alaviitteessä 56 mainitussa Friedlandin teoksessa, s. 4.

61 – Ks. edellä 13 kohta ja siihen liittyvä alaviite.

tutkittavaksi asianomaisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista tai jos aiemmassa prosessissa on tapahtunut sellainen perustavaa laatua oleva virhe, joka voisi vaikuttaa lopputulokseen. [62] Yhteiskunnalle sallitaan toisin sanoen normaalisti vain yksi yritys asettaa vastaaja syytteeseen, mutta sillä on (poikkeuksellisesti) oikeus "toiseen yritykseen" ensimmäisen vapauttavan ratkaisun jälkeen, jos joko a) on (merkittävää) uutta näyttöä tai b) vastaajan käyttäytymistä ei arvioitu asianmukaisesti ensimmäisen rikosoikeudenkäynnin aikana. EU:n piirissä seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan voidaan kohtuudella sanoa sisältävän korkeimman tason oikeudellisen ilmenemismuodon ne bis in idem -periaatteesta perustavanlaatuisena ihmisoikeutena.

76. Vaihtoehtoisen näkemyksen mukaan yhteiskunnan yksi ainoa mahdollisuus selvittää tilinsä vastaajan kanssa perustuu yhteiskunnan itse itselleen asettamiin syyttämistä koskeviin vanhentumisaikoihin, eikä sillä ole merkitystä, jos – juuri tästä syystä –"asiakysymystä" ei koskaan tutkita. Vaikka arvostan tämän näkemyksen älyllistä johdonmukaisuutta, vaikuttaa siltä, että se todennäköisesti aiheuttaa huomattavaa levottomuutta yleissopimuksen monikansallisessa ja moninaisia yhteiskuntaratkaisuja sisältävässä maailmassa. Yhden "yhteiskunnan" yhteydessä voidaan todellakin kohtuudella sanoa, että yhteiskunta on itse luopunut mahdollisuudesta tilintekoon sen jälkeen kun X vuotta on kulunut. Tämä perustelu vaikuttaa kuitenkin vähemmän kohtuulliselta, jos sitä sovelletaan 17 yhteiskuntaan eli 13 jäsenvaltioon, jotka ovat tähän mennessä panneet Schengenin säännöstön täysimääräisesti täytäntöön, Islantiin ja Norjaan yleissopimuksen sopimuspuolina, sekä Yhdistyneeseen kuningaskuntaan [63] ja Irlantiin [64] muun muassa yleissopimuksen 54–58 artiklan osalta. [65]

77. Vaikuttaa siis siltä, että nyt käsiteltävän asian ratkaisun ydin on se, merkitseekö päätös rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisesta sillä perusteella, että syyteoikeus on vanhentunut, sitä, että asianomainen henkilö on asetettu "syytteeseen" yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta, jolloin hänellä on oikeus käyttää perusoikeuttaan olla tulematta syytetyksi kahteen kertaan samassa asiassa. Kuten selitän jäl-

62 – Samanlaisia poikkeuksia sovelletaan useimpien jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä.

63 – Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan pyynnöstä saada osallistua joihinkin Schengenin säännöstön määräyksiin 29 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn neuvoston päätöksen 2000/365/EY (EYVL L 131, s. 43) 1 artikla ja Schengenin säännöstön osien voimaansaattamisesta Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneessä kuningaskunnassa 22 päivänä joulukuuta 2004 tehty neuvoston päätös 2004/926/EY (EUVL L 395, s. 70).

64 – Irlannin pyynnöstä saada osallistua joihinkin Schengenin säännöstön määräyksiin 28 päivänä helmikuuta 2002 tehdyn neuvoston päätöksen 2002/192/EY (EYVL L 64, s. 20) 1 artikla. Asianomaiset määräykset on kuitenkin vielä pantava täytäntöön toisella neuvoston päätöksellä.

65 – Sen jälkeen kun Sveitsi ja vuonna 2004 EU:iin liittyneet jäsenvaltiot ovat panneet Schengenin säännöstön täysimääräisesti täytäntöön, rikoslakiin liittyvien näkemysten poikkeamat todennäköisesti lisääntyvät. Ks. tästä vielä jäljempänä 108–114 kohta.

jempänä, katson, että näin ei ole, *ellei* tätä päätöstä ole tehty oikeudenkäynnissä, jossa on tutkittu asiakysymys. Vain siinä tapauksessa asianomainen henkilö on todellisuudessa "asetettu syytteeseen" siten, että hänellä on oikeus nojautua yleissopimuksen 54 artiklaan. [66]

Ne bis in idem -periaatteen ulottuvuus

78. Vaikka ne bis in idem -periaatteen syyt on yleisesti hyväksytty ja kyseinen periaate on jossain muodossa löydettävissä (odotetusti) yleisesti yleissopimuksen sopimusvaltioiden oikeusjärjestyksistä ja itse asiassa useimmista kehittyneistä oikeusjärjestelmistä, suppeankin vertailevan tutkimuksen perusteella on ilmeistä, ettei ole olemassa yhtä ainoaa, aidosti yhteistä määritelmää siitä, mitä tällä periaatteella täsmälleen tarkoitetaan, mikä sen ulottuvuus on tarkalleen, milloin täsmälleen sitä on sovellettava ja niin edelleen. [67]

79. EU:n piirissä yhteisen taustanäkemyksen puuttumisen osoittavat useat epäonnistuneet lainsäädäntötoimet ja -aloitteet, joita yhteisön toimielimet ja jäsenvaltiot ovat toteuttaneet EU:n perustamissopimuksen VI osaston nojalla määritelläkseen yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen periaatteen ulottuvuuden. [68]

66 – Ks. jäljempänä 92–96 kohta. Myös julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer esitti edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Straaten antamassaan ratkaisuehdotuksessa, että ne bis in idem -periaatetta sovelletaan sillä edellytyksellä, että vapauttavan tuomion yhteydessä on arvioitu asiakysymystä (65 ja 67 kohta). Komission vihreässä kirjassa toimivaltaristiriidoista ja ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (KOM(2005) 696 lopullinen) esitetään juuri tämä kysymys s. 54–56.

67 – Jopa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö on ristiriitainen sen osalta, mikä on seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleen mukaisen periaatteen täsmällinen ulottuvuus, erityisesti sen osalta, edellytetäänkö siinä ainoastaan sitä, että teot ovat samat, vai myös sitä, että suojeltu oikeudellinen intressi on sama. Ks. tästä tuomari Repkin eriävä mielipide asiassa nro 25711/94, Oliveira v. Sveitsi, tuomio 30.7.1998, ECHR Reports of Judgments and Decisions, 1998-V. Ks. tämän periaatteen soveltamista kansainvälisissä yhteyksissä koskevien vaikeuksien osalta yleisesti edellä alaviitteessä 9 mainittu Vervaelen artikkeli sekä Van den Wyngaert, C., ja Stessens, G., "The international *non bis in idem* principle: resolving the unanswered questions", teoksessa *International and Comparative Law Quarterly*, 1999, osa 48, s. 779. Edellä alaviitteessä 66 mainitussa komission vihreässä kirjassa käsitellään laajasti vaikeuksia, jotka johtuvat ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta EU:n tasolla.

68 – Esimerkiksi edellä alaviitteessä 8 mainittu vuonna 1987 laadittu yleissopimus ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta ei tullut koskaan voimaan, koska ratifiointeja ei ollut riittävästi. Äskettäin vuonna 1999 Tampereen Eurooppaneuvostossa pyydettiin neuvostoa ja komissiota ottamaan joulukuuhun 2000 mennessä käyttöön toimenpideohjelma sekä yksityisoikeudellisissa että rikosasioissa annettujen tuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanosta. Tässä ohjelmassa ehdotettiin 24:ää epämääräisesti määriteltyä toimenpidettä, jotka oli asetettu etusijajärjestykseen. Ehdotettuja toimenpiteitä ei ole käytännössä pantu täytäntöön ne bis in idem -periaatteen osalta. Vuonna 2003 Kreikan puheenjohtajuuskaudella esitettiin yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Gözütok ja Brügge antaman tuomion perusteella aloite neuvoston puitepäätöksen tekemiseksi ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta (EYVL 2003, C 100, s. 24). Sen tarkoituksena oli antaa jäsenvaltioille yhteiset ne bis in idem -periaatteeseen liittyvät säännöt, jotta varmistettaisiin sekä kyseisten sääntöjen tulkinnan että niiden käytännön täytäntöönpanon yhdenmukaisuus. Jäsenvaltiot eivät ole tähän mennessä vielä hyväksyneet neuvoston puitepäätöstä.

Ne bis in idem -periaate omana periaatteenaan yhteisön oikeudessa

80. EU:n oikeuden kannalta vaikuttaa lähes väistämättömältä, että ne bis in idem -käsite (joka, kuten yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Vinyl Maatschappij antamassaan tuomiossa, on yhteisön oikeuden perusperiaate) on näin ollen ymmärrettävä itsenäiseksi tai omaksi periaatteekseen. Koska siitä ei ole tehty muita perustamissopimuksen muuttamista tai johdettua yhteisön oikeutta koskevia aloitteita, yhteisöjen tuomioistuimen on muotoiltava ja kehitettävä sitä käyttäessään tällaisia EU:n oikeuden keskeisiä käsitteitä koskevaa "hermeneuttista monopoliaan". [69] Tämän periaatteen nimenomaisen soveltamisen tiettyihin alueisiin (ovatpa kyseessä kilpailuoikeus tai yleissopimuksen 54 artiklan kattamat tilanteet) pitäisi kuulua osana ydinkäsitykseen siitä, mitä tällä perusperiaatteella tarkoitetaan (tai pitäisi tarkoittaa) yhteisön oikeusjärjestyksessä.

81. Ehdotus, jonka mukaan ne bis in idem -periaate pitäisi ymmärtää itsenäiseksi periaatteeksi EU:n piirissä, ei ole mielestäni liian uskalias. EU muodostaa uuden oikeusjärjestyksen [70] ja Euroopan yhdentymisprosessi ainutlaatuisen kansainvälisen rakenteen. Yleissopimuksen 54 artikla on puolestaan yksi ensimmäisistä onnistuneista yrityksistä soveltaa ne bis in idem -periaatetta monenvälisesti rajat ylittävässä asiayhteydessä. [71] Tästä syystä vaikuttaa luonnolliselta, että tämän periaatteen määritelmän pitäisi olla oma määritelmänsä, jota mukautetaan sen monikansallisen asiayhteyden erityispiirteiden mukaan, johon sitä on tarkoitus soveltaa.

Tasapaino henkilöiden vapaan liikkuvuuden ja niiden vaatimusten välillä, jotka koskevat rikosten torjuntaa ja korkeatasoisen suojan antamista "vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella"

69 – Edesmennyt tuomari Mancini käytti tätä sanamuotoa artikkelissaan "The free movement of workers in the case-law of the ECJ", teoksessa *Constitutional Adjudication in EC and National Law*, Curtin, D. ja O'Keefe, D., (toim.), 1992, Butterworths, s. 67. Yhteisöjen tuomioistuin on alusta lähtien antanut yhteisön määritelmän EY:n perustamissopimuksen keskeisille käsitteille. Ks. esim. oikeuskäytäntö, joka koskee "työntekijän" tai "palkkatyön" määritelmää (ja joka alkoi ensin mainitun osalta asiasta 75/63, Hoekstra, tuomio 19.3.1964 (Kok. 1964, s. 177, erityisesti s. 184) ja jälkimmäisen osalta asiasta 53/81, Levin, tuomio 23.3.1982 (Kok. 1982, s. 1035, Kok. Ep. VI, s. 351, 11 kohta). Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on sittemmin todettu, että "sekä yhteisön oikeuden yhdenmukaisen soveltamisen periaate että yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että yhteisön oikeuden sellaisen säännön sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen säännöksen sisällön ja soveltamisalan määrittämiseksi, on tulkittava itsenäisesti ja yhdenmukaisesti koko yhteisössä, mikä on tehtävä ottamalla huomioon säännön asiayhteys ja kyseisen säännöstön tavoitteet" (ks. esim. asia C-373/00, Adolf Truley, tuomio 27.2.2003, Kok. 2003, s. I-1931, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

70 – Asia 26/62, Van Gend en Loos, tuomio 5.2.1963 (Kok. 1963, s. 3, Kok. Ep. I, s. 161, 12 kohta).

71 – Sellaiset kansainväliset sopimukset, joilla säännellään tämän periaatteen soveltamista rajat ylittäviin tilanteisiin, ovat olleet ratifioinnin saamisessa huomattavan epäonnisia. Ks. edellä alaviite 9.

82. Lopuksi on välttämätöntä asettaa tämä keskustelu laajempaan asiayhteyteen, jossa tasapainotetaan asianmukaisella tavalla kaksi yhtä perustavanlaatuista ja tärkeää käsitettä: yhtäältä henkilöiden vapaa liikkuvuus ja toisaalta tehokas rikosten torjunta ja korkeatasoisen suojan antaminen "vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella".

83. Muistutettakoon tässä yhteydessä, että EU 29 artiklan nojalla (VI osaston "Määräykset poliisiyhteistyöstä ja oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa" ensimmäinen määräys, johon yleissopimuksen 54–58 artikla perustuvat) "unionin tavoitteena on antaa kansalaisille korkeatasoinen suoja vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella kehittämällä jäsenvaltioiden yhteistä toimintaa poliisiyhteistyössä ja oikeudellisessa yhteistyössä rikosasioissa – –". Vaikka henkilöiden vapaan liikkuvuuden toteuttaminen on tärkeää, "korkeatasoisen suojan" saavuttaminen on siis yhtä tärkeää. EU 2 artiklassa pidetään samoin yhtä tärkeänä henkilöiden vapaan liikkuvuuden toteuttamista ja rikosten ehkäisemistä ja torjumista. [72]

84. Vaikuttaa viime kädessä siltä, että vaikka henkilöiden liikkumisvapaus on epäilemättä tärkeä, se ei ole ehdoton. [73] Yleissopimuksella pyritään saavuttamaan liikkumisvapaus vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alue*ella*. Erottamaton osa tätä prosessia on se, että löydetään ne bis in idem -periaatteelle oma määritelmänsä, jolla mahdollistetaan vapaaseen liikkuvuuteen liittyvät oikeudet vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan ja korkeatasoisen suojan tarjoavalla alue*ella*. Oli (luonnollisesti) välttämätöntä sisällyttää ne bis in idem -periaatteen sisältävä määräys yleissopimukseen – näin perustavanlaatuisen käsitteen pois jättäminen olisi ollut vakava aukko. Samaan aikaan tätä periaatetta ei kuitenkaan saa vääristää suhteettomaksi. Toisin sanoen: sille on annettava asianmukainen soveltamisala, mutta ei rajatonta ulottuvuutta.

Ensimmäiseen kysymykseen annettava vastaus

85. Ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastatessaan yhteisöjen tuomioistuin joutuu tekemään vaikean valinnan kahden vaihtoehdon välillä: todetaanko, että prosessuaalinen vanhentumisaika (jonka soveltaminen ei periaatteessa edellytä vastaajan asiaan liittyvän asiakysymyksen tutki-

72 – Kuten asiassa Miraglia annetussa tuomiossa nimenomaisesti todettiin, ks. edellä 49 kohta.

73 – Se ei ole perinteisten EY:n perustamissopimuksen määräysten mukaan todellakaan ehdoton. Sekä EY 39 artiklan 3 kohdassa (työntekijät), EY 46 artiklassa (sijoittautuminen) että EY 55 artiklassa (palvelut) sallitaan nimenomaisesti poikkeukset henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden taikka kansanterveyden vuoksi. "Pakottavia syitä" koskevassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on edelleen laajennettu näitä poikkeuksia. Ks. tästä jäljempänä 110–112 kohta.

mista) on riittävä peruste ne bis in idem -periaatteen soveltamiselle, vai todetaanko, että jotta tätä periaatetta voitaisiin soveltaa, edellytetään sitä, että ensimmäisen syytteen yhteydessä asiakysymystä on jossain määrin tutkittu (ja mikäli näin on, missä määrin sitä pitäisi tutkia). Esitykseni seuraamista helpottaakseni käytän ensin mainitusta nimitystä "prosessiperusteinen lähestymistapa" ja jälkimmäisestä nimitystä "asiakysymysperusteinen lähestymistapa".

86. Osapuolten näkemykset voidaan tiivistää lyhyesti seuraavalla tavalla.

87. Espanjan vastaajat puoltavat lähinnä prosessiperusteista lähestymistapaa.

88. Kaikki huomautuksiaan esittäneet jäsenvaltiot omaksuvat sitä vastoin asiakysymysperusteisen lähestymistavan. Espanja, Alankomaat, Puola ja Ranska väittävät lähinnä, että yleissopimuksen 54 artiklaa sovelletaan ainoastaan silloin, jos toimivaltainen tuomioistuin on lopullisella päätöksellä arvioinut asiakysymyksen ja antanut tuomion vastaajan rikosoikeudellisesta vastuusta. Näin ei ole silloin, jos rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan lopullisesti yksinomaan sillä perusteella, että rikoksia koskeva syyteoikeus on vanhentunut. Italia esittää vastaavasti, että yleissopimuksen 54 artiklaa sovelletaan vain silloin, jos lopullinen päätös rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisesta sen vuoksi, että rikos on vanhentunut, tehdään sellaisen oikeudenkäynnin perusteella, jossa on tutkittu asiakysymys ja vastaajan rikosoikeudellinen vastuu.

89. Komissio omaksuu prosessiperusteisen lähestymistavan täysin käytännön näkökohtien perusteella. Se katsoo, että kansallisen tason tilanteen perusteella prosessuaalisista syistä tapahtuvaan "vapauttamiseen" saattaa liittyä asiakysymyksen arviointi, mutta se saattaa myös puuttua. Jotta vältettäisiin vaikeudet, joita kansallisissa tuomioistuimissa saattaa syntyä, jos niiden on ratkaistava, onko toisessa tuomioistuimessa tehtyyn aikaisempaan päätökseen todellisuudessa sisältynyt tällaista arviointia, komissio ehdottaa yleissäännöksi, että mitä tahansa lopullista päätöstä, jolla estetään myöhemmät rikosoikeudenkäynnit samojen tekojen osalta jossakin jäsenvaltiossa, on pidettävä yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettuna lopullisena päätöksenä.

90. Yhdyn tältä osin komissioon: vaikuttaa todellakin siltä, että kansallinen oikeudenkäynti, joka johtaa päätöksiin, joissa sovelletaan vanhentumisaikaa, saattaa sisältää asiakysymyksen tutkimisen tai olla sisältämättä sitä (nimenomaan sen mukaan, miten, milloin ja kenen toimesta vanhentumiskysymys tuodaan esiin).[74] Mielestäni kuitenkaan sen, että rikosoikeudellisista toimenpiteistä luo-

74 – Ks. jäljempänä alaviite 78.

vutaan sen vuoksi, että sovelletaan vanhentumisaikaa ilman asiakysymyksen minkäänlaista tutkimista, ei pitäisi kuulua yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen soveltamisalaan.

91. Esitän seuraavassa jaksossa syyt, joiden vuoksi katson asiakysymysperusteisen lähestymistavan olevan parempi yleissopimuksen 54 artiklan tulkinta. Tutkin sen jälkeen useita vastaväitteitä, joita prosessiperusteisen lähestymistavan kannattajat ovat esittäneet asiakysymysperusteista lähestymistapaa vastaan.

Perustelut, jotka puoltavat ne bis in idem -periaatteen asiakysymysperusteista lähestymistapaa

92. Asiakysymysperusteinen lähestymistapa noudattaa ensinnäkin tarkemmin ne bis in idem -periaatteen taustalla olevia syitä. Tämän periaatteen mukaan valtiolla on yksi mahdollisuus arvioida yksilön oletettua rikollista käyttäytymistä ja antaa siitä tuomio. Vasta *asiakysymyksen* arvioinnin jälkeen voidaan kohtuudella sanoa, että asianomainen henkilö on asetettu "syytteeseen" ja että poikkeustilanteita lukuun ottamatta samaa asiaa ("in idem") ei saisi arvioida toiseen kertaan ("ne bis").

93. Vanhentumisajat perustuvat sitä vastoin muihin syihin, kuten olen esittänyt. Yhteiskunta ei siinä yhteydessä arvioi vastaajaa vaan sitä, miten tärkeänä se pitää rikosta objektiivisesti arvioiden [75] – arvio, joka vaihtelee huomattavasti valtiosta toiseen – ja siten sitä, miten pitkään valtion pitäisi saada pitää syyttämisoikeutensa.

94. Muistutettakoon siitä, että toimimme tässä yhteydessä ylikansallisella tasolla, jolla ei ole olemassa yhteistä määritelmää tämän periaatteen soveltamisalasta, eikä siis ole myöskään olemassa suoraan merkityksellistä ulkopuolista auktoriteettia. [76] Sellaisessa tilanteessa vaikuttaa siltä, että ne bis in idem -periaatteen soveltamisen kannalta voitaisiin ja pitäisi antaa eri merkityksiä a) "lopulliselle rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumiselle", joka johtuu siitä, että rikosta koskeva syyteoikeus on vanhentunut, ja b) sille, että rikosoikeudenkäyntiä ei voida panna myöhemmin vireille samojen tekojen vuoksi sen jälkeen kun henkilö on "lopullisesti vapautettu" täyden oikeudenkäynnin jälkeen. Tilanne on tällainen, vaikka täysin kotimaisessa asiayhteydessä molemmat menettelyta-

75 – Siten esim. kansanmurhaan ei useissa jäsenvaltioissa sovelleta rikoksena mitään vanhentumisaikaa, vaikka niissä sovelletaan vanhentumisaikaa muihin rikoksiin.

76 – Valitettavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan soveltamisala on nimenomaisesti rajoitettu koskemaan vain kotimaan aluetta (eli kunkin pöytäkirjan allekirjoittaneen valtion aluetta): ks. seitsemättä lisäpöytäkirjaa koskeva perustelumuistio, 27 kohta. Tästä syystä sen todellinen sanamuoto sen enempää kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sille antama tulkintakaan eivät ole viime kädessä avuksi yleissopimuksen 54 artiklan asianmukaisessa tulkinnassa. Sama pätee vuonna 1966 laaditun YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklan 7 kappaleeseen, joka on niin ikään tarkoitettu sovellettavaksi kunkin yksittäisen allekirjoittajavaltion omalla alueella.

vat saattavat johtaa samaan lopputulokseen (eli siihen, että rikosoikeudenkäyntiä ei voida panna myöhemmin vireille samaa henkilöä vastaan samojen tekojen vuoksi).

95. Yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen soveltamisen kannalta vaikuttaisi siltä, että välttämätön edellytys on se, että järjestetään oikeudenkäynti, jossa rikostuomioistuin tutkii vastaajan käyttäytymistä oikeudellisesti ja hänen tekonsa siten arvioidaan.[77] Tilanne on selvästi tällainen silloin, kun annetaan lopullinen tuomio asiakysymyksestä. En kuitenkaan menisi niin pitkälle, että edellyttäisin muodollista "syyllisyyttä" tai "syyttömyyttä" koskevaa tuomiota, jotta periaatetta voitaisiin soveltaa. Tämä merkitsisi mielestäni sitä, että yleissopimuksen 54 artiklan soveltamiselle asetettaisiin tarpeettoman ankaria edellytyksiä ja vähennettäisiin sen käytännön merkitystä niin paljon, ettei tämä olisi hyväksyttävissä.

96. Tästä syystä ehdotan, että valittajalla pitäisi olla mahdollisuus vedota ne bis in idem -periaatteeseen myös siinä tapauksessa, että hänet on todellisuudessa asetettu syytteeseen mutta häntä koskeva asia on lopulta hylätty, koska syyteoikeus on vanhentunut.[78] Mikäli kansallisessa rikosoikeudenkäynnissä on arvioitu edes jollain merkityksellisellä tavoin asiakysymystä, vastaaja on mielestäni todellakin asetettu syytteeseen.[79] Tästä syystä häneen on sovellettava ne bis in idem -periaatetta, ja yleissopimuksen 54 artiklan nojalla pitäisi olla mahdotonta, että samaan vastaajaan kohdistettaisiin myöhemmin syytteitä toisessa jäsenvaltiossa samoista teoista.[80] Tämä on ne bis in idem -periaatteen tausta-ajatuksen mukaista. Tästä seuraa, että mikäli päätös, jonka mukaan syyteoikeus on vanhentunut, tehdään *ennen kuin* asiakysymystä arvioidaan millään

77 – Nyt käsiteltävä asia koskee *tuomioistuimen* tekemiä päätöksiä, ja keskustelu on sen vuoksi rajattu sen mukaiseksi. Asiassa Gözütok ja Brügge yhteiskunnalla oli niin ikään ollut tilaisuus tehdä tilit selviksi vastaajan kanssa, ja se oli tätä tilaisuutta käyttänyt (kyseisessä tapauksessa oikeudenkäyntiä edeltäneissä hallinnollisissa neuvotteluissa, joissa molemmille vastaajille oli tehty näiden hyväksymä tarjous, johon liittyi syyllisyyden myöntäminen ja lievempien seuraamusten hyväksyminen kuin heille olisi määrätty, mikäli oikeudenkäynti olisi viety täysimääräisenä päätökseen). Selvityksen tämä osa ei riipu siitä, onko tuomioistuin virallisesti mukana ratkaisun tekemisessä.

78 – Suppeakin vertailu osoittaa, että vaikka kysymys siitä, onko syyteoikeus vanhentunut, ratkaistaan normaalisti viran puolesta toimivaltaisessa tuomioistuimessa oikeudenkäynnin alussa (mikäli syyttäjä ei ole huomannut tätä jo ennen kuin syytettä on edes nostettu vastaajaa vastaan), tämä kysymys voidaan myös tuoda esiin missä tahansa rikosoikeudenkäynnin vaiheessa minkä tahansa osapuolen toimesta senkin jälkeen, kun suullinen käsittely on pidetty ja näyttö esitetty. Vaikuttaa siltä, että viimeksi mainitussa tapauksessa asiakysymys on tutkittu, vaikka sen perusteella ei todellisuudessa olekaan annettu muodollista ratkaisua asiakysymyksestä. Valtio on asettanut vastaajan, joka on käynyt läpi rikosoikeudenkäynnin tähän vaiheeseen saakka, selvästi syytteeseen. Tästä syystä ne bis in idem -periaatetta pitäisi soveltaa.

79 – Ymmärrän kyllä sen, että se, mitä tämä käytännössä tarkoittaa, saattaa vaihdella jäsenvaltiosta toiseen ja että "jälkimmäisen" jäsenvaltion kansallisen tuomioistuimen on ehkä tehtävä lisätutkimuksia. Näitä käytännön vaikeuksia voidaan kuitenkin, kuten totean jäljempänä 117 ja 118 kohdassa, vähentää sillä, että turvaudutaan olemassa oleviin yhteistyömekanismeihin kansallisten rikostuomioistuinten välillä. Saattaa olla myös niin, että kansallisessa rikoslainsäädännössä itsessään määritellään se vaihe, jossa vastaaja asetetaan "syytteeseen". Tilanne on tällainen esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa syytteeseen asettaminen liittyy valamiehistön asettamistilanteeseen, jossa valamiehistö valitaan ja se antaa valansa. Tällaisen säännön katsotaan muodostavan osan perustuslain viidennessä lisäyksessä vahvistetun kaksinkertaista syytteeseen asettamista koskevan periaatteen ydinsisällöstä. Ks. asiassa Crist v. Bretz annettu tuomio, (1978) 437 U.S. 28. Ks. tätä kysymystä koskeva keskustelu common law -järjestelmien osalta edellä alaviitteessä 56 mainitussa Friedlandin teoksessa, 2 ja 3 luku.

80 – Nyt käsiteltävässä asiassa esittämäni selvitys koskee harkitusti vain vanhentumisaikoihin liittyvää kysymystä. En halua käsitellä tässä yhteydessä yksityiskohtaisemmin näkemyksiä, jotka julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer esittää lyhyesti edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Straaten antamansa ratkaisuehdotuksen 65 kohdassa, mutta en ole hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että kaikki hänen esittämänsä esimerkkitapaukset välttämättä edellyttäisivät asiakysymyksen tutkimista ja siksi antaisivat vastaajalle oikeuden vedota ne bis in idem -periaatteeseen.

tavoin, ja rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan lopullisesti tästä syystä, tämän luopumisen pitäisi jäädä ne bis in idem -periaatteen soveltamisalan ulkopuolelle. [81]

97. Toiseksi asiakysymysperusteisella lähestymistavalla tasapainotetaan mielestäni asianmukaisemmin keskenään kaksi toivottavaa tavoitetta eli yhtäältä henkilöiden vapaan liikkuvuuden edistäminen ja toisaalta sen varmistaminen, että oikeuksia vapaaseen liikkuvuuteen käytetään "vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella", jossa on korkeatasoinen suoja ja jossa rikoksia ehkäistään tehokkaasti. Kuten olen todennut, [82] EU 2 artiklassa sen enempää kuin EU 29 artiklassakaan ei aseteta henkilöiden vapaata liikkuvuutta etusijalle rikoksien ehkäisemiseen ja torjumiseen ja korkeatasoisen suojan saavuttamiseen nähden. Yhteisöjen tuomioistuin asetti asiassa Miraglia itse asiassa jälkimmäisen tavoitteen ensin mainitun edelle. Kun näitä yhtä perustavanlaatuisia tavoitteita tasapainotetaan tarvittavalla tavalla, henkilöön, jota koskevista rikosoikeudellisista toimenpiteistä on luovuttu jossain jäsenvaltiossa sen vuoksi, että syyteoikeus on vanhentunut, *ilman* asiakysymyksen tutkimista, ei mielestäni pitäisi soveltaa yleissopimuksen 54 artiklaa.

98. Kolmanneksi asiakysymysperusteinen lähestymistapa on mielestäni paitsi ne bis in idem -periaatteen ydinajatuksen johdonmukainen sovellus myös yhteisöjen tuomioistuimen tähänastisen oikeuskäytännön mukainen.

99. Yleissopimuksen 54 artiklaa koskevista tapauksista yhteisöjen tuomioistuin nimenomaisesti edellytti asiassa Miraglia asiakysymyksen tutkimista, jotta ne bis in idem -periaatetta voitaisiin soveltaa. Asiassa Van Esbroeck sekä asiassa Gözütok ja Brügge vastaajat olivat joko jo olleet virallisen oikeudenkäynnin kohteena ja suorittaneet osan heille määrätystä tuomiosta tai myöntäneet syyllisyytensä oikeudenkäyntiä edeltäneessä vaiheessa. Heille oli sen vuoksi sekä asiassa Van Esbroeck että asiassa Gözütok ja Brügge määrätty seuraamukset kyseisistä rikoksista. Tästä syystä kaikissa kolmessa tapauksessa *todellisuudessa* sovellettiin asiakysymysperusteista lähestymistapaa.

100. Asiakysymysperusteisen lähestymistavan oikeellisuutta tukee myös ne bis in idem -periaatetta koskeva kilpailuoikeuden yhteydessä kehitetty yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö, erityisesti asiassa Vinyl Maatschappij annettu tuomio. Yhteisöjen tuomioistuin totesi siinä nimenomaisesti, että "– – 'vapauttamista' rikosasioissa tälle termille annetussa merkityksessä" tapahtuu ja yleistä ne bis in idem -periaatetta sovelletaan vain silloin, jos tehdyksi väitettyihin tekoihin on aineellisesti otettu kantaa. [83]

81 – Tämä on myös merkitys, joka on mielestäni asianmukaista antaa sanoille "lopullisesti vapautettu", jotka sisältyvät Euroopan perustuslaista laaditun luonnoksen II-110 artiklaan. Ks. edellä alaviite 8.

82 – Ks. edellä 83 kohta.

83 – Ks. edellä 57 kohta.

101. Neljänneksi ne bis in idem -periaatteelle annettavan tulkinnan pitäisi olla sama kaikilla EU:n oikeuden aloilla. Tämä päätelmä perustuu EU 6 artiklaan, joka on lisätty I osastoon "Yhteiset määräykset" ja jota sovelletaan kaikkiin EU:n perustamissopimuksen mukaisiin pilareihin. EU 6 artiklan 1 kohdassa määrätään, että "unioni perustuu jäsenvaltioille yhteisiin vapauden, kansanvallan, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin". EU 6 artiklan 2 kohdassa määrätään lisäksi, että "unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä – – Euroopan yleissopimuksessa ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä". Siten ne bis in idem -perusperiaate on ylemmäntasoinen oikeussääntö EU:n oikeusjärjestyksessä. Sen vuoksi sen tulkinnan on oltava yhdenmukainen kaikilla niillä toiminnan aloilla, joihin EU:n perustamissopimusta sovelletaan, eli se kattaa sekä EY:n perustamissopimuksen että Schengenin säännöstön. [84]

102. Mikäli siis EY:n perustamissopimuksen kilpailusääntöjen mukaan ne bis in idem -perusperiaate edellyttää asiakysymyksen arvioimista (kuten asia on), saman täytyy päteä silloin, kun tätä periaatetta sovelletaan yleissopimuksen 54 artiklan nojalla.

103. Voidaan esittää, että ne bis in idem -periaate voi olla ja että sen täytyy olla kilpailuoikeudessa erilainen kuin yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen. Käsittelen tätä väitettä jäljempänä. [85] Kuitenkin kysymys siitä, edellyttääkö ne bis in idem -periaate sitä, että asiakysymys arvioidaan, koskee periaatteen itsensä yhtä ydinosaa. Tämän ydinosan on pysyttävä samana riippumatta siitä oikeudellisesta asiayhteydestä, jossa periaatetta sen jälkeen sovelletaan. En ymmärrä, miten perusperiaatteen ydinosan sisältö voisi vaihdella huomattavasti sen mukaan, sovelletaanko ne bis in idem -periaatetta yleissopimuksen 54 artiklan nojalla vai yleisesti yhteisön oikeuden perusperiaatteena (esim. kilpailuoikeudessa).

104. Viidenneksi asiakysymysperusteinen lähestymistapa auttaisi lisäksi estämään mielestäni epätoivottavan "rikostuomioistuimen tarkoituksellisen valinnan" mahdollisuuden. Vastavuoroista luottamusta koskevan peri-

84 – Tätä päätelmää tukee EU 6 artiklan soveltamista koskeva yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Ks. esim. asia C-109/01, Akrich, tuomio 23.9.2003 (Kok. 2003, s. I-9607, 58 kohta) ja yhdistetyt asiat C-465/00, C-138/01 ja C-139/01, Österreichischer Rundfunk, tuomio 20.5.2003 (Kok. 2003, s. I-4989, 68 ja 69 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin näyttää edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Esbroeck antamassaan tuomiossa implisiittisesti hyväksyneen tämän seikan siltä osin kuin siinä viitataan (40 kohta) asiassa Vinyl Maatschappij annettuun tuomioon ja todetaan, että yleissopimuksen 54 artiklan mukainen periaate on oikeuskäytännössä tunnustettu yhteisön oikeuden perusperiaatteeksi.

85 – Ks. jäljempänä 155–158 kohta.

aatteen rajaton soveltaminen saattaisi johtaa siihen, että henkilö tarkoituksella saattaisi itsensä syytteen alaiseksi sellaisessa jäsenvaltiossa, jossa hän tietää syyteoikeuden väistämättä todettavan vanhentuneeksi, ja nojautuisi sen jälkeen ne bis in idem -periaatteeseen päästäkseen liikkumaan vapaasti EU:n alueella. [86]

Mahdolliset vastaväitteet asiakysymysperusteista lähestymistapaa vastaan

105. Käsiteltäviä vastaväitteitä näyttäisi olevan neljä: yleissopimuksen 54 artiklan taustalla olevan "vastavuoroisen luottamuksen" merkitys; se, että yhteisöjen tuomioistuin on nimenomaisesti hylännyt yhdenmukaistamisen edellytyksenä yleissopimuksen 54 artiklan soveltamiselle; ja käytännön vaikeudet, joita saattaa aiheutua asiakysymysperusteisen lähestymistavan soveltamisesta. Käsittelen näitä kutakin peräjälkeen.

106. Ensinnäkin: onko asiakysymysperusteinen lähestymistapa ristiriidassa sen kanssa, että yhteisöjen tuomioistuin on tähän mennessä korostanut jäsenvaltioiden välisen "vastavuoroisen luottamuksen" merkitystä?

107. Yhteisöjen tuomioistuin korosti tosiaankin asiassa Gözütok ja Brügge sekä asiassa Van Esbroeck antamissaan tuomioissa merkittävästi "vastavuoroisen luottamuksen" periaatetta, [87] joka on yleissopimuksen 54 artiklan sekä Amsterdamin sopimuksen mukaisen jäsenvaltioiden rikosasioita koskevan yhteistyön taustalla [88] (kuten Tampereen Eurooppa-neuvosto nimenomaisesti tunnusti). [89]

108. Vastavuoroisen luottamuksen käsite ei kuitenkaan mielestäni ulotu niin pitkälle, että se olisi järkevä perusta ne bis in idem -periaatteen soveltamiseksi kaikkiin kansallisiin päätöksiin, joilla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan vanhentumisajan kulumisen perusteella.

109. Vaikuttaa päinvastoin siltä, että voidaan ja pitäisi erottaa toisistaan yhtäältä luottamus

86 – Tämä ei ole mikään teoreettinen ongelma. Esimerkkinä voidaan mainita, että vaikuttaa siltä, että sekä Belgia että Alankomaat ovat olleet pitkään varastettujen taideteosten välittäjien suosima sijaintipaikka sen vuoksi, että ne ovat määränneet lieviä seuraamuksia tällaisten taideteosten kauppaan liittyvistä rikoksista.

87 – Tämä käsite liittyy selvästi läheisesti "vastavuoroiseen tunnustamiseen" joka on EY:n perustamissopimuksen mukaisten neljän vapauden perinteinen osa. Yhteisöjen tuomioistuin puhuu tuomioissaan pikemminkin "vastavuoroisesta luottamuksesta" kuin "vastavuoroisesta tunnustamisesta", joka on Eurooppa-neuvoston, neuvoston ja komission käyttämä käsite (ks. jäljempänä alaviite 89). Oletan kuitenkin, että nämä ovat saman periaatteen eri nimityksiä.

88 – Ks. 44 ja 54 kohta.

89 – Rikosasioita koskeva "vastavuoroisen tunnustamisen" periaate hyväksyttiin Yhdistyneen kuningaskunnan ehdotuksesta Tampereen Eurooppa-neuvostossa vuonna 1999. Kyseisen neuvoston päätelmissä todetaan, että "Eurooppa-neuvosto kannattaa vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ja katsoo, että sen pitäisi olla unionin oikeudellisen yhteistyön peruskivi sekä yksityisoikeudellisissa että rikosasioissa. Periaatteen pitäisi koskea sekä tuomioita että muita oikeusviranomaisten päätöksiä" (puheenjohtajan päätelmien 33 kohta). Neuvoston ja komission tämän jälkeen rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi hyväksymän toimintaohjelman (EYVL 2001, C 12, s. 10) mukaan tämän periaatteen täytäntöönpano "edellyttää jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeuden järjestelmiin. Luottamuksen yhteisenä perustana on nimenomaan jäsenvaltioiden sitoutuminen vapauden, kansanvallan sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin".

toisten jäsenvaltioiden rikosoikeudenkäynteihin yleisellä tasolla (mikä sisältää sellaisia seikkoja kuin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, rikosten aineellinen rajaaminen ja näytön esittämistä ja hyväksymistä koskevat säännöt) ja toisaalta luottamus siihen päätökseen, että rikoksen aineellista sisältöä ei voida tutkia ollenkaan, koska syyteoikeus on vanhentunut. Ensin mainittu on varsinainen ilmaisu siitä, että yhdenmukaistamattomassa tilanteessa kunnioitetaan toisten suvereenien valtioiden rikoslain laatua ja pätevyyttä. Jälkimmäinen merkitsee tosiasiallista yhdenmukaistamista pienimmän yhteisen nimittäjän perusteella. [90]

110. Tässä yhteydessä voitaisiin ehkä todeta yhtäläisyys EY:n perustamissopimuksen mukaisiin päävapauksiin sovellettavaa vastavuoroista tunnustamista koskevaan periaatteeseen liittyvän oikeuskäytännön kanssa. Vaikka vastavuoroinen tunnustaminen on tärkeää, tästä periaatteesta on olemassa poikkeuksia sekä erityisten EY:n perustamissopimuksen määräysten että "pakottavia syitä" koskevan oikeuskäytännön nojalla. Jotta tätä periaatetta voitaisiin soveltaa täysimääräisesti, se edellyttää joka tapauksessa sitä, että sellaisten henkilöiden, tavaroiden tai palvelujen, joiden osalta pyritään nojautumaan vapaata liikkuvuutta koskeviin sääntöihin, ominaisuudet tai erityispiirteet ovat vastaavia kuin ne ominaisuudet tai erityispiirteet, joita vaaditaan vastaanottavassa valtiossa tai maahantuontivaltiossa. [91]

111. Sitä suuremmalla syyllä samanlaisten poikkeusten ja "vastaavuutta" koskevien vaatimusten on oltava mahdollisia Schengenin säännöstön yhteydessä (jolta, vaikka se on nyt osa EU:n lainsäädäntöä Amsterdamin sopimuksen jälkeen, edelleen puuttuvat EY:n perustamissopimuksen täysimääräiset yhdenmukaistamistavoitteet ja mekanismit). Niiden täytyy myös olla asianmukaisia rikoslainsäädännön alalla tehtävän yhteistyön piirissä, sillä se on arkaluontoinen kansallisen suvereniteetin alue siltä osin kuin siinä kodifioidaan kansallisten yhteiskuntien moraaliset ja sosiaaliset arvot. [92]

90 – Tällaisessa tilanteessa yhteisöjen tuomioistuin toimisi lisäksi lainsäätäjänä, mikä korostaa sitä, että tällainen lähestymistapa ei olisi toivottava.

91 – Ks. tältä osin selvitys, jonka on tehnyt S. Peers, "Mutual Recognition and Criminal Law in the EU: Has the Council got it Wrong?", julkaisussa *Common Market Law Review* 5, 2004.

92 – On tosiaankin katsottu, että "le crime et la peine sont donc des phénomènes sociaux, soumis aux lois de la sociologie, et ainsi conditionnés par tous les changements apportés à l'organisation sociale, par exemple, par les variations du milieu économique et, plus encore, par l'état des croyances morales et du degré de culture de chaque époque et de chaque peuple" (Émile Garçon, 1851–1922, *Le droit pénal, origines, évolution, état actuel*, Payot, 1922, s. 3). Yhteisöjen tuomioistuin on aiemmin välttänyt kyseenalaistamasta yhteisön oikeuden nojalla jäsenvaltioiden lainsäädännössään tekemiä moraalisia valintoja. Asiassa C-159/90, Grogan, 4.10.1991 annettu tuomio (Kok. 1991, s. I-4685, Kok. Ep. XI, s. I-445) on tästä klassinen joskaan ei ainoa esimerkki. Ks. yleisemmin O'Leary, S. ja Fernández-Martín, J. M., "Judicially created exceptions to the free provision of services" julkaisussa *Services and Free movement in EU Law*, Andenas, M. ja Wulf-Henning, R., (toim.), 2002, OUP, s. 163. On mielenkiintoista huomata, että Yhdysvaltain yleisesti liittovaltion tasoisen järjestelmän mukaan perustuslain viidennen lisäyksen kaksinkertaista syytteeseen asettamista koskevaa lauseketta ei rikota, jos osavaltion ja/tai liittovaltion toimesta nostetaan myöhemmin syyte samasta teosta. Osavaltiot ovat toisiinsa ja liittovaltioon nähden erillisiä tuomiovallan käyttäjiä kaksinkertaista syytteeseen asettamista koskevan lausekkeen kannalta (asiassa Heath v. Alabama annettu tuomio (1985) 474 U.S. 82).

112. Tarkastellaan esimerkkinä rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa – selvästi yhteiskunnan tietoista valintaa, joka vaihtelee huomattavasti jäsenvaltiosta toiseen. [93] Koska yhdenmukaistamisesta ei ole tehty sopimusta jäsenvaltioiden välillä, vaikuttaa siltä, että epämääräisesti määritelty "vastavuoroisen luottamuksen periaate" ei olisi asianmukainen perusta pitää rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista "ensimmäisessä" jäsenvaltiossa sillä perusteella, että vastaaja oli rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa nuorempi, syynä, jonka vuoksi ne bis in idem -periaatetta pitäisi soveltaa toisessa jäsenvaltiossa, jossa rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on alempi. Rikosasioita koskevassa Euroopan yhdentymisen nykyvaiheessa tällainen tulos ei näyttäisi vastaavan sen toimivallan määrää, joka kullakin jäsenvaltiolla on edelleen käytettävissään. [94]

113. Toiseksi: edellytetäänkö asiakysymysperusteisessa lähestymistavassa ne bis in idem -periaatteen soveltamiseksi edes vähimmäistason yhdenmukaistamista jäsenvaltioiden rikoslakijärjestelmien välillä? Mikäli näin on, se olisi selvästi sen näkemyksen vastaista, jonka yhteisöjen tuomioistuin on omaksunut sekä asiassa Gözütok ja Brügge että asiassa Van Esbroeck antamissaan tuomioissa.

114. Vaikuttaa siltä, että edellä vastavuoroisen luottamuksen periaatteesta esitetyt huomautukset ovat aiheellisia myös tässä yhteydessä. Samalla tavoin kuin vastavuoroisella tunnustamisella EY:n perustamissopimuksen vapaata liikkuvuutta koskevien määräysten yhteydessä, myöskään vastavuoroisen luottamuksen periaatteella ei voida yksinään tehokkaasti varmistaa sitä, että EU:n perustamissopimuksen VI osaston (Määräykset poliisiyhteistyöstä ja oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa) tavoitteet saavutetaan. Jotta taattaisiin täysimääräisesti vapaa liikkuvuus tilanteessa, jossa kansalliset näkemykset rikosasioista poikkeavat huomattavasti toisistaan, on todennäköisesti tarpeen yhdenmukaistaa tai lähentää kansallisia rikoslakeja ajan myötä. [95] Tämä pätee varsin selvästi vanhentumisaikoihin. Ellei näin tapahdu ja kunnes näin tapahtuu, vaikuttaa siltä, että vastavuoroista luottamusta koskeva periaate on epätyydyttävä perusta sille, että ne bis in idem -periaatetta laajennettaisiin kattamaan lainvoimaisuus prosessuaalisista syistä, jotka johtuvat vanhentumisajan soveltamisesta ilman asiakysymyksen arvioimista. Mikäli tuloksena on se, että tässä yhteydessä asete-

93 – EU:ssa rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on jäsenvaltiosta riippuen 7, 8, 13, 14, 16 tai 18 vuotta.

94 – Tältä osin en yhdy näkemykseen, jonka julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer on esittänyt sivumennen edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Straaten antamansa ratkaisuehdotuksen 65 kohdassa.

95 – Ks. vastaavasti Schermers, H., "Non bis in idem" julkaisussa *Du Droit International au Droit de l'Intégration, Liber Amicorum Pierre Pescatore*, Capotorti, F. ym. (toim.), Nomos, s. 601, erityisesti s. 611. Ks. myös edellä alaviitteessä 67 mainittu artikkeli Van den Wyngaert ja Stessens, s. 792.

taan etusijalle korkeatasoisen suojan ylläpitäminen vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella liikkumisvapautta koskeviin ehdottomiin oikeuksiin nähden, olkoon niin.

115. Kolmanneksi: onko (kuten komissio väittää) olemassa vakavia käytännön vaikeuksia asiakysymysperusteisen lähestymistavan soveltamiselle? Komissio on tuonut esiin kaksi pääongelmaa, joita saattaa syntyä. Kansallisten tuomioistuinten on ensinnäkin ratkaistava, onko asiakysymystä arvioitu millään tavoin "ensimmäisessä" jäsenvaltiossa. Komissio pelkää toiseksi, että seurauksena saattaisi olla syrjivä kohtelu. Henkilöt, jotka on "vapautettu" jäsenvaltiossa, jossa päätökseen liittyy asiakysymyksen arviointi, voisivat hyötyä ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta, kun puolestaan henkilöt, jotka on "vapautettu" samoista syistä sellaisessa jäsenvaltiossa, jossa asiakysymyksen arviointia ei edellytetä, eivät voisi hyötyä siitä.

116. Olen eri mieltä komission kanssa.

117. Käytännön vaikeuksia koskevan väitteen osalta on todettava, että en ymmärrä, millä tavoin nämä vaikeudet poikkeaisivat pohjimmiltaan vaikeuksista, joita kansallisille rikostuomioistuimille väistämättä aiheutuu, kun ne tekevät yhteistyötä toisten jäsenvaltioiden rikostuomioistuinten kanssa. Yleissopimuksen 57 artiklassa määrätyn yhteistyövelvoitteen lisäksi on olemassa riittäviä yhteistyömekanismeja, jotta varmistetaan (verrattain) joustava minkä tahansa sellaisten epäilysten ratkaiseminen, joita kansallisella tuomioistuimella saattaa olla sellaisen päätöksen ulottuvuuden osalta, jonka toisen jäsenvaltion tuomioistuin on tehnyt ja joka sen on otettava huomioon. Olisi riittävää, että "jälkimmäisen" jäsenvaltion rikostuomioistuin pyytäisi "ensimmäisen" jäsenvaltion kansallista tuomioistuinta selventämään näiden yhteistyömekanismien mukaisesti, tutkittiinko asiakysymys vai ei.

118. Lienee myös kohtuullista olettaa, että vastaajan edustaja tuo tämän kysymyksen esiin jälkimmäisessä oikeudenkäynnissä ja vetoaa (kuten Espanjan vastaajien edustaja nyt käsiteltävässä asiassa) siihen, että vaikka vapauttaminen ensimmäisessä jäsenvaltiossa perustui osittain syyteoikeuden vanhentumiseen, siihen liittyi kuitenkin asiakysymyksen arviointi.

119. Syrjintää koskevan väitteen osalta todettakoon, että syrjintä merkitsee kahden samanlaisen tilanteen erilaista kohtelemista. Sellaisen vastaajan tilanne, joka on vapautettu asiakysymyksen tutkimisen jälkeen, ei ole samanlainen kuin vastaajan, joka on vapautettu ilman tällaista arviointia. Tästä syystä asiakysymysperusteinen lähestymis-

tapa ei mielestäni johda minkäänlaiseen syrjintään.

Toinen kysymys

121. Kansallinen tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään lähinnä sitä, onko yleissopimuksen 54 artiklassa vahvistettua ne bis in idem -periaatetta tulkittava siten, että sen perusteella henkilöitä ei voida syyttää jäsenvaltiossa B sen vuoksi, että jäsenvaltiossa A luovuttiin samoihin tekoihin mutta eri henkilöihin liittyneistä rikosoikeudellisista toimenpiteistä sen vuoksi, että oletettua rikosta koskenut syyteoikeus oli vanhentunut.

120. Edellä esitetyn perusteella ehdotan Espanjan, Italian, Puolan, Ranskan ja Alankomaiden omaksuman kannan mukaisesti, että ensimmäiseen kysymykseen pitäisi vastata siten, että yleissopimuksen 54 artiklaa pitäisi Euroopan unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa tulkita siten, että sen mukaan toisen jäsenvaltion tuomioistuimen rikosoikeudenkäynnissä tekemä päätös siitä, että syyteoikeus on vanhentunut, sitoo kansallista tuomioistuinta ainoastaan siinä tapauksessa, että a) päätös on kansallisen lainsäädännön mukaan lopullinen, b) toisessa jäsenvaltiossa pidettyyn oikeudenkäyntiin on liittynyt asiakysymyksen arviointi ja c) teot [96] ja vastaaja(t) ovat samat molempien tuomioistuinten oikeudenkäynneissä. [97] Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, täyttyvätkö nämä edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa. Mikäli ne täyttyvät, samaa vastaajaa (samoja vastaajia) vastaan ei voida panna myöhemmin vireille oikeudenkäyntiä samoista teoista.

122. Yhdyn kaikkien huomautuksiaan esittäneiden osapuolten – paitsi (ei niinkään yllättäen) pääasian vastaajien – näkemykseen siitä, että tämä kysymys on ongelmaton ja että siihen pitäisi vastata kieltävästi.

123. Yleissopimuksen 54 artiklassa todetaan nimenomaisesti, että *"henkilöä,* jota koskevassa asiassa sopimuspuoli on antanut lainvoimaisen tuomion, ei voida syyttää samasta teosta toisen sopimuspuolen toimesta". Tämän säännöksen sanamuodosta seuraa, että se hyödyttää ainoastaan tiettyä henkilöä tai tiettyjä henkilöitä, jotka on lopullisesti vapautettu tai tuomittu. Tämä määräys ei siten näyttäisi kattavan muita henkilöitä, jotka ovat saattaneet olla mukana samoissa teoissa mutta joita ei ole vielä syytetty. Yhteisöjen tuomioistuin on itse asiassa jo

96 – Ks. vastaus neljännen kysymyksen b kohtaan, jäljempänä 148–154 kohta.

97 – Ks. vastaus toiseen kysymykseen, jäljempänä 121–124 kohta.

soveltanut tätä 54 artiklan sanamuotoa asiassa Gözütok ja Brügge antamassaan tuomiossa, jossa se katsoi, että "non bis in idem -periaate, sellaisena kuin se on tässä määräyksessä ilmaistu, voi estää vain sen, että *henkilö*, jolle on yhdessä jäsenvaltiossa annettu lainvoimainen tuomio, ei joudu uusien rikosoikeudellisen seuraamuksen määräämistä koskevien menettelyjen kohteeksi samasta teosta toisessa jäsenvaltiossa". [98]

124. Tätä päätelmää tukee ns. sementtitapauksessa annettu tuomio. Yhteisöjen tuomioistuin totesi kyseisessä asiassa EY:n kilpailusääntöjen osalta, että ne bis in idem -periaatteen soveltaminen edellyttää muun muassa sitä, että "sääntöjen rikkojan on oltava sama". [99]

Kolmas kysymys

125. Kolmas kysymys koskee sitä, että jos yhden yhteisön jäsenvaltion rikosasioita käsittelevät tuomioistuimet toteavat, että salakuljetusrikoksen yhteydessä ei ole osoitettu, että tuotteet olisivat peräisin yhteisön ulkopuolelta, ja vapauttavat vastaajan, voivatko toisen jäsenvaltion tuomioistuimet laajentaa tutkintaa osoittaakseen, että tuotteet on tuotu yhteisön ulkopuolisesta valtiosta tulleja suorittamatta.

126. Kuten komissio ja Espanjan vastaajat ovat asianmukaisesti huomauttaneet, tämä kysymys perustuu olettamukseen, joka on ristiriidassa ennakkoratkaisupyynnössä esitetyn tosiseikkojen kuvauksen kanssa. [100] Koska on viitteitä siitä, että tähän kysymykseen annettavasta vastauksesta saattaisi olla hyötyä kansalliselle tuomioistuimelle, tutkin sen tästä huolimatta.

127. Olen useimpien huomautuksiaan esittäneiden jäsenvaltioiden kanssa yhtä mieltä siitä, [101] että tähän kysymykseen annettava vastaus riippuu lähinnä siitä, täyttääkö itse päätös, jossa ensimmäiset tosiseikkoja koskevat toteamukset tehtiin, edellytykset, joiden täyttyessä yleissopimuksen 54 artiklan ne bis in idem -periaatetta voidaan soveltaa. Olen jo tutkinut nämä edellytykset kahta ensimmäistä kysymystä koskevassa selvityksessäni, ja viittaan siinä yhteydessä tekemiini päätelmiin.

98 – 47 kohta (kursivointi tässä).

99 – Edellä alaviitteessä 23 mainittu ns. sementtitapaus, tuomion 338 kohta.

100 – Ks. edellä 29–33 kohta. Se on kuitenkin täysin yhdenmukainen Setúbalin rikostuomioistuimen ja Portugalin korkeimman oikeuden tuomioiden sanamuodon kanssa, ks. edellä 33 kohta.

101 – Kaikki jäsenvaltiot (paitsi Ranska, joka ei ottanut suullisissa huomautuksissaan kantaa kolmanteen kysymykseen) katsoivat, että kolmanteen kysymykseen annettava vastaus riippui kahteen ensimmäiseen kysymykseen annettavista vastauksista.

128. Tästä syystä ehdotan, että kolmanteen kysymykseen pitäisi vastata, että yleissopimuksen 54 artiklaa pitäisi Euroopan unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa tulkita siten, että sen mukaan toisen jäsenvaltion tuomioistuimen rikosoikeudenkäynnissä tekemä päätös sitoo toisen jäsenvaltion rikostuomioistuimia ainoastaan siinä tapauksessa, että a) päätös on kansallisen lainsäädännön mukaan lopullinen, b) toisessa jäsenvaltiossa pidettyyn oikeudenkäyntiin on liittynyt asiakysymyksen arviointi ja c) teot ja vastaaja(t) ovat samat molempien tuomioistuinten oikeudenkäynneissä.

129. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, täyttyvätkö nämä edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa. Mikäli ne täyttyvät, samaa vastaajaa (samoja vastaajia) vastaan ei voida panna vireille oikeudenkäyntiä samoista teoista, eikä kansallinen tuomioistuin saa tutkintaansa laajentamalla kyseenalaistaa mitään ensimmäisessä päätöksessä tehtyjä tosiseikkoja koskevia toteamuksia. [102]

130. Mikäli toisaalta edellä mainitut edellytykset eivät täyty, toisen jäsenvaltion rikostuomioistuimet voivat aloittaa rikostutkinnan uudelleen, mikäli se on niiden tehtävänä kansallisen rikoslain mukaan, selvittääkseen sen, onko laitonta maahantuontia tapahtunut.

Neljäs kysymys

131. Neljännen kysymyksen sanamuoto antaisi ymmärtää, että Portugalin korkein oikeus olisi jo todennut, että riidanalaisia tuotteita *ei* ollut tuotu laittomasti Portugaliin, mikä tieto on ristiriidassa ennakkoratkaisupyynnön muiden osien kanssa. [103] Kun otetaan kuitenkin huomioon ennakkoratkaisupyynnön yleissisältö, muotoilen komission ja kaikkien huomautuksiaan esittäneiden jäsenvaltioiden tavoin nämä kysymykset uudelleen, jotta kansalliselle tuomioistuimelle kyettäisiin antamaan hyödyllinen vastaus.

132. Neljäs kysymys koostuu kahdesta erillisestä kysymyksestä.

102 – Korostettakoon, että ehdottamaani vastausta ei pitäisi tulkita siten, että se välttämättä estäisi asian käsittelemisen uudelleen Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleen nojalla (esim. silloin, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista). Koska tätä seikkaa ei ole tuotu esiin tässä ennakkoratkaisupyynnössä, en käsittele sitä tässä yhteydessä enempää.

103 – Ks. edellä 29–33 kohta.

Neljännen kysymyksen a kohta

133. Ensimmäinen alakysymys, joka koskee EY 24 artiklan mukaista vapaassa vaihdannassa olevien tuotteiden käsitettä, koostuu puolestaan kahdesta osasta.

134. Ensimmäisessä osassa tuodaan esiin se ongelma, merkitseekö se, että rikostuomioistuin toteaa yhdessä jäsenvaltiossa, että laitonta maahantuontia ei ole osoitettu, sitä, että kyseisistä tuotteista tulee peruuttamattomasti vapaassa vaihdannassa olevia tuotteita, joihin sovelletaan EY 24 artiklaa, ja että tämä sitoo toisten jäsenvaltioiden rikostuomioistuimia samoihin tuotteisiin liittyvissä rikosoikeudenkäynneissä.

135. Toinen osa koskee jälleen sitä, sitooko rikostuomioistuimen lopullinen päätös, jossa todetaan laitonta maahantuontia koskevan syyteoikeuden olevan vanhentunut ja tällä perusteella estetään myös rikosoikeudenkäynnin myöhempi vireillepano laittoman maahantuonnin perusteella kyseisessä jäsenvaltiossa, kaikkien muiden jäsenvaltioiden rikostuomioistuimia ja toimivaltaisia viranomaisia, joiden on tämän seurauksena hyväksyttävä se, että kyseiset tuotteet ovat todellakin vapaassa vaihdannassa.

136. Olen edellä kolmea ensimmäistä kysymystä tutkiessani jo kehitellyt, vaikkakin yleisellä tasolla, osatekijät, joita tarvitaan näihin molempiin osiin vastaamiseksi.

137. Jotta kyettäisiin antamaan hyödyllisempi vastaus, on mielestäni kuitenkin tarpeen erottaa toisistaan yhtäältä vapaassa vaihdannassa olevien tuotteiden *hallinto-oikeudellinen asema* ja toisaalta *rikosoikeudellinen vastuu*, joka saattaa aiheutua siitä, että yhteisöön tuodaan laittomasti kolmansista maista peräisin olevia tuotteita. Ensin mainitusta tilanteesta säädetään yhteisön oikeussäännöissä. Jälkimmäinen kuuluu sitä vastoin kansallisen rikoslain soveltamisalaan.

138. EY 24 artiklan mukaan "kolmansista maista tulevien tuotteiden katsotaan olevan jäsenvaltiossa vapaassa vaihdannassa, jos tuontimuodollisuuksia on noudatettu ja tuotteista on tässä jäsenvaltiossa kannettu niistä menevät tullit tai vaikutukseltaan vastaavat maksut eikä näitä tulleja tai maksuja ole kokonaan tai osittain palautettu".

139. Yksityiskohtaisemmat säännöt on vahvistettu yhteisön tullikoodeksissa, joka on otettu käyttöön neuvoston asetuksella N:o 2913/92 [104] (jäljempänä tullikoodeksi), ja

104 – Annettu 12.10.1992 (EYVL L 302, s. 1).

tullikoodeksin soveltamista koskevista säännöksistä annetussa komission asetuksessa N:o 2454/93 (jäljempänä soveltamisasetus). [105]

140. EY 24 artiklan sekä tullikoodeksin ja soveltamisasetuksen asiaa koskevien säännösten nojalla [106] vapaassa vaihdannassa olevilla tuotteilla on katsottava tarkoitettavan kolmannesta maista peräisin olevia tuotteita, jotka on tuotu maahan asianmukaisesti jostain toisesta jäsenvaltiosta EY 24 artiklassa vahvistettujen vaatimusten mukaisesti. [107] Kun kolmansista maista maahantuodut tavarat on luovutettu vapaaseen liikkeeseen, niistä tulee yhteisötavaroita. [108] Luovuttaminen vapaaseen liikkeeseen sisältää "tavaran maahantuontia koskevien muodollisuuksien suorittamisen sekä lain mukaan kannettavien tullien kantamisen". [109] Yhteisön tullialueella kuljetettavia tavaroita on pidettävä yhteisötavaroina, jollei vahvisteta, että niillä ei ole yhteisöasemaa. [110]

141. Sovellettavien yhteisön oikeussääntöjen mukaan tulliviranomaisilla on edelleen oikeus suhteellisuusperiaatetta ja tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä asetetuin rajoituksin [111] selvittää niiden asiakirjojen aitous, joilla osoitetaan tuotteiden asema, ja suorittaa tarkastuksia tullimääräysten noudattamisen varmistamiseksi. [112] Mikäli tuotteet on tuotu laittomasti maahan tai vapautettu laittomasti vapaaseen vaihdantaan, tullikoodeksissa ja soveltamisasetuksessa säädetään, että tällaisista tuotteista syntyy tullivelka, joka vastuuhenkilön on suoritettava. [113]

142. Näin ollen heti kun tuontimuodollisuudet on täytetty ja mahdolliset maksut suoritettu, kolmansista maista maahantuoduista tuotteista tulee vapaassa vaihdannassa olevia tuotteita ja ne saavat kaikki tähän liittyvät yhteisön oikeussääntöjen mukaiset oikeudet. Nämä yhteisön oikeussäännöt sitovat kansallisia viranomaisia. Toisten jäsenvaltioiden viranomaisten on oletettava, että kansallisten tulliviranomaisten ilmoitus siitä, että tuotteet ovat vapaassa vaihdannassa, on pätevä, kunnes toisin osoitetaan. Mikäli näin käy, tästä seuraava tullivelka on suoritettava. Yhteisön tullilainsäädännön vaikutus päättyy tässä vaiheessa.

105 – Annettu 2.7.1993 (EYVL L 253, s. 1). Konsolidoitu versio tästä asetuksesta on saatavilla Internet-sivuilta http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/pdf/1993/fi_1993R2454_do_001.pdf.

106 – Yhteisön tullikoodeksin 4 artiklan 6 ja 7 kohta sekä soveltamisasetuksen 313 artikla.

107 – Asia 41/76, Donckerwolcke, tuomio 15.12.1976 (Kok. 1976, s. 1921, Kok. Ep. III, s. 257) ja asia C-83/89, Houben, tuomio 22.3.1990 (Kok. 1990, s. I-1161).

108 – Tullikoodeksin 4 artiklan 6 ja 7 kohta sekä 79 artikla.

109 – Tullikoodeksin 79 artikla.

110 – Soveltamisasetuksen 313 artiklan 1 kohta.

111 – Ks. edellytyksistä, joita sovelletaan EY 28 ja EY 30 artiklan nojalla tullivalvontaan ja -tarkastuksiin vuoden 1993 jälkeen Oliver, P., avustajanaan Jarvis, M., *Free Movement of Goods in the European Community*, 4. painos, 2003, Sweet & Maxwell, 6.10, 7.04 ja 12.12–12.20 kohta.

112 – Tullikoodeksin 250 artikla.

113 – Ks. tullikoodeksin VII osaston, joka on otsikoitu "Tullivelka", 2 luku "Tullivelan syntyminen".

143. Yhteisön oikeussäännöt koskevat siis ainoastaan lainvastaisen maahantuonnin hallinto-oikeudellisia näkökohtia. Niillä ei pyritä yhdenmukaistamaan sitä, miten tullirikoksia käsitellään kansallisten rikoslakien perusteella. Jäsenvaltioilla on edelleen toimivalta määrätä tullikoodeksin rikkomisten johdosta seuraamuksia [114] niiden edellytysten mukaisesti, joita yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut erityisesti oikeasuhteisuuden osalta. Tästä syystä se, merkitseekö laiton maahantuonti rikosoikeudellisen vastuun aiheuttavaa tullirikosta (hallinnollisen lainsäädännön mukaisen tullivelan lisäksi), määräytyy sovellettavien kansallisten rikoslakien mukaan.

144. Tällaisen rikoksen niistä osatekijöistä, jotka liittyvät siihen, onko laitonta maahantuontia yhteisöön tosiseikkojen perusteella tapahtunut, säädetään kylläkin asiaa koskevissa yhteisön säännöissä. Tältä osin yhteisön oikeussäännöillä on merkitystä määritettäessä sitä, onko tullirikos kansallisen rikoslain mukaan tapahtunut. Se, onko tällaisia tosiseikkoja koskevia toteamuksia tehty tietyssä rikosoikeudenkäynnissä, riippuu siitä, miten ja milloin vanhentumista koskeva kysymys tuotiin esiin kyseisessä oikeudenkäynnissä.

145. Tästä seuraa, että kuten olen jo huomauttanut kolmanteen kysymykseen antamassani vastauksessa, silloin kun kaikki yleissopimuksen 54 artiklan mukaisen ne bis in idem -periaatteen soveltamiseksi tarvittavat edellytykset täyttyvät, Euroopan unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa samaa vastaajaa (samoja vastaajia) vastaan ei voida myöhemmin panna vireille oikeudenkäyntiä samoista teoista, eikä kansallinen tuomioistuin saa tutkintaansa laajentamalla kyseenalaistaa mitään ensimmäisessä päätöksessä tehtyjä tosiseikkoja koskevia toteamuksia. [115]

146. Mikäli näin ei kuitenkaan ole, jäsenvaltion rikostuomioistuinten aikaisemmin esittämät toteamukset eivät sido muiden jäsenvaltioiden rikostuomioistuimia.

147. Sen arvioiminen, ovatko tietyt tuotteet "yhteisötavaroita" tai merkitseekö niiden tuonti yhteisöön tullirikosta, josta syntyy rikosoikeudellinen vastuu, kuuluu kansalliselle tuomioistuimelle, jonka on ratkaistessaan sitä, ovatko tuotteet "vapaassa vaihdannassa", sovellettava asianomaisia yhteisön oikeussääntöjä (eli EY 28 artiklaa, tullikoo-

114 – Ks. erityisesti asia 240/81, Einberger, tuomio 26.10.1982 (Kok. 1982, s. 3699, Kok. Ep. VI, s. 573); ks. myös asia 252/87, Kiwall, tuomio 20.9.1988 (Kok. 1988, s. 4753, 11 kohta).

115 – Edellä alaviitteessä 102 Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan 2 kappaleen osalta esittämäni varaus pätee luonnollisesti myös tässä yhteydessä.

deksia ja sen soveltamisasetusta) ja rikosoikeudellisen vastuun osalta tullirikoksia koskevia kansallisia oikeussääntöjä.

Neljännen kysymyksen b kohta

148. Toisessa alakysymyksessä tiedustellaan lähinnä sitä, onko yleissopimuksen 54 artiklaa sovellettaessa tuotteiden maahantuontia ja niiden myöhempää myyntiä pidettävä yhtenä tekona vai kahtena erillisenä tekona.

149. Yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut yleissopimuksen 54 artiklan käsitettä "sama teko" asiassa Van Esbroeck antamassaan tuomiossa. Se katsoi, että kyseisen artiklan soveltamisen kannalta "ainoana merkityksellisenä kriteerinä on tapahtuneiden tekojen identtisyyttä koskeva kriteeri, jolla tarkoitetaan sitä, että kyse on joukosta konkreettisia ja toisiinsa erottamattomasti liittyviä seikkoja". [116] Yhteisöjen tuomioistuin esitti, että tapahtuneet teot ovat "samoja tekoja", jos ne muodostavat "joukon sellaisia tosiseikkoja, jotka liittyvät erottamattomasti toisiinsa ajallisesti, alueellisesti sekä sisällöltään". [117]

116 – 36 kohta.

117 – 38 kohta.

150. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Van Esbroeck, että tekojen (samojen huumausaineiden maastavienti ja maahantuonti eri sopimusvaltioiden välillä) oli katsottava *lähtökohtaisesti* olevan yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta "samoja tekoja". [118] Koska tämä kysymys koski kuitenkin ennakkoratkaisupyyntöön liittyneitä tosiseikkoja, sen ratkaiseminen oli kansallisen tuomioistuimen tehtävänä.

151. Ovatko tuotteiden maahantuonti ja myynti "samoja tekoja" siten, että ne ovat "tosiseikkoja, jotka liittyvät erottamattomasti toisiinsa ajallisesti, alueellisesti sekä sisällöltään"?

152. Näin ei mielestäni välttämättä ole. Tavaroiden laiton maahantuonti, jolla tarkoitetaan tavaroiden tuomista EU:n tullialueelle suorittamatta asianmukaisia tullimaksuja tai tuontivelvoitteita, ei *välttämättä tai automaattisesti sisällä myös* näiden tavaroiden myymistä kyseisellä alueella kolmansille osapuolille. Voidaan esimerkiksi hyvinkin kuvitella tilanne, jossa tuodaan tavaraa laittomasti maahan omaan käyttöön, jolloin myyntiä ei tapahdu lainkaan. On myös

118 – 37 kohta. Tavarat, jotka kuljetetaan rajan yli, samalla teolla sekä viedään yhden sopimuspuolen alueelta että tuodaan toisen alueelle. Kuten julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer perustellusti korosti asiassa Van Esbroeck, jos tällaisen toimenpiteen katsottaisiin koostuvan kahdesta erillisestä toimenpiteestä, tämä ratkaisu olisi kaikkien EY:n perustamissopimuksen mukaisten sisämarkkinoiden taustalla olevien tavoitteiden ja periaatteiden vastaista: ks. hänen edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Esbroeck antamansa ratkaisuehdotus, 52 kohta.

mahdollista kuvitella tilanne, jossa yksi henkilö tuo tavaran laittomasti maahan ja toinen henkilö myy sitten tavaran eri jäsenvaltiossa. Sellaisessa tapauksessa olisi kyseessä kaksi eri tosiseikastoa, joihin liittyy kaksi eri henkilöä kahdessa eri paikassa ja kahteen eri aikaan.

153. Tästä syystä vaikuttaa siltä, että laiton maahantuonti ja samojen tavaroiden myynti eivät aina ole "tosiseikkoja, jotka liittyvät erottamattomasti toisiinsa ajallisesti, alueellisesti sekä sisällöltään". Näin ollen ne eivät ole välttämättä "samoja tekoja" yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta, siten kuin yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut kyseistä määräystä asiassa Van Esbroeck antamassaan tuomiossa. Kansallisen tuomioistuimen ilmaisua käyttääkseni: laittomasti maahan tuotujen tavaroiden myynti ei välttämättä muodosta erottamatonta osaa maahantuonnista.

154. Luonnollisesti voi olla tilanteita, joissa laiton maahantuonti ja salakuljetettujen tavaroiden myöhempi myynti liittyvät todellakin niin erottamattomasti toisiinsa, [119] että niitä voidaan pitää samoina tekoina asiassa Van Esbroeck annetussa tuomiossa tarkoitetulla tavalla. Kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava tämä kysymys.

119 – Esim. silloin, jos maahantuoja on jo sopinut kaupasta tai tekee sen pian tavaroiden laittoman maahantuonnin jälkeen.

155. Haluan kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että lähestymistavat poikkeavat toisistaan asiassa Van Esbroeck annetussa tuomiossa ja ns. sementtitapauksessa annetussa tuomiossa. Ns. sementtitapauksessa yhteisöjen tuomioistuin asetti soveltaessaan ne bis in idem -periaatetta EY:n oikeuden perusperiaatteena kilpailuoikeuteen sen soveltamiselle "kolme edellytystä", eli "tosiseikkojen, sääntöjen rikkojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat". [120] Yhteisöjen tuomioistuin totesi sitä vastoin asiassa Van Esbroeck antamassaan tuomiossa nimenomaisesti, että yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen edellytyksenä *ei* ole se, että suojeltu oikeudellinen intressi on sama. Riittää, että teot ovat identtiset.

156. Mikäli hyväksytään, kuten minä hyväksyn, [121] se, että johdonmukaisuuden nimissä ne bis in idem -periaate ei saisi olla aineellisesti erilainen sen mukaan, sovelletaanko sitä yleissopimuksen 54 artiklan nojalla vai yhteisön oikeuden perusperiaatteena, on tarpeen yhteensovittaa nämä kaksi tapausta.

157. Vaikuttaa siltä, että erottava tekijä on se, että yhteisöjen tuomioistuin sovelsi ns. sementtitapauksessa ne bis in idem -peri-

120 – Edellä alaviitteessä 23 mainittu ns. sementtitapaus, tuomion 338 kohta. Ks. myös asia 137/85, Maizena, tuomio 18.11.1987 (Kok. 1987, s. 4587), jossa yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi ne bis in idem -periaatteen soveltamisen sillä perusteella, että kyseisillä kahdella yhteisön oikeussäännöllä (joilla edellytettiin kansallisen oikeudenkäynnin kantajien asettavan kaksi vakuutta saman vientiluvan yhteydessä) oli eri tarkoitukset. Yhteisöjen tuomioistuin sovelsi siten implisiittisesti edellytystä, jonka mukaan suojellun oikeudellisen intressin on oltava sama, ne bis in idem -periaatteen soveltamisen edellytyksenä. Ks. vastaavasti asia C-304/02, komissio v. Ranska, tuomio 12.7.2005 (Kok. 2005, s. I-6263, 84 kohta); ks. myös edellä alaviitteessä 49 mainittu oikeuskäytäntö.

121 – Ks. edellä 101–103 kohta.

aatetta yhteisön toimielinten valtuuksiin määrätä yrityksille seuraamuksia EY:n kilpailusääntöjen rikkomisesta – eli täysin rajat ylittävässä asiayhteydessä ja sellaisen *yhden ainoan* oikeusjärjestyksen perusteella, jossa sovelletaan yksiä *yhtenäisiä* sääntöjä. Sellaisissa tilanteissa suojeltu oikeudellinen intressi on lähtökohtaisesti jo määritetty EY:n kilpailusäännöissä, ja se on sama koko yhteisössä. Siksi on kohtuullista, että yhteisöjen tuomioistuin edellyttää tässä "yhtenäisessä" asiayhteydessä, että "suojeltu oikeudellinen intressi on sama", yhtenä ne bis in idem -periaatteen soveltamisen edellytyksenä.

158. Yleissopimuksen 54 artiklassa ilmaistua ne bis in idem -periaatetta sitä vastoin nimenomaisesti *ei* ole tarkoitettu sovellettavaksi yhden yhtenäisen oikeusjärjestyksen yhteydessä. Sillä pyritään pikemminkin sääntelemään tiettyjä jäsenvaltioiden yhteistyötä rikosasioissa koskevia seikkoja Schengenin sopimuksen piirissä. Siinä yhteydessä eri kansallisten oikeusjärjestysten voidaan olettaa pyrkivän suojelemaan hyvin erilaisia oikeudellisia intressejä rikoslakiensa välityksellä. Kuten sekä julkisasiamies [122] että yhteisöjen tuomioistuin [123] huomauttivat asiassa Van Esbroeck, sen edellyttäminen, että suojeltu oikeudellinen intressi olisi sama, jotta yleissopimuksen 54 artiklan mukaista ne bis in idem -periaatetta voitaisiin soveltaa, olisi tehnyt tämän periaatteen täysin tyhjäksi ja tehottomaksi saavuttamaan sen tavoitteen eli henkilöiden vapaan liikkuvuuden.

159. Lopuksi on tärkeää muistaa, että sementtitapauksessa ja asiassa Van Esbroeck annetussa tuomiossa omaksuttujen lähestymistapojen välisellä erolla saattaa olla huomattava merkitys määritettäessä yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisalaa. Asiassa Van Esbroeck omaksutun laajan lähestymistavan mukaan silloin, kun henkilöä on syytetty kansallisessa rikosoikeudenkäynnissä useista rikoksista, jotka liittyvät samaan tekosarjaan, lopullinen vapauttaminen yhden syytteen osalta riittää siihen, että yleissopimuksen 54 artiklan mukaista ne bis in idem -periaatetta on sovellettava. [124]

122 – Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin edellä alaviitteessä 19 mainitussa asiassa Van Esbroeck antama ratkaisuehdotus, 45–48 kohta. Kuten olen edellä todennut (ks. edellä alaviite 67), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ei ole johdonmukaista sen osalta, onko se, että suojeltu oikeudellinen intressi on sama, edellytyksenä ne bis in idem -periaatteen soveltamiselle, vai riittääkö se, että teot ovat samat.

123 – Ks. 56 kohta.

124 – Oletetaan esimerkiksi, että vastaajaa syytetään kolmesta samoihin tekoihin liittyvästä rikoksesta. Toimivaltainen rikostuomioistuin toteaa määräyksellä asiakysymystä tutkimatta, että kaksi syytteistä on vanhentunut. Oikeudenkäynnin jälkeen se vapauttaa vastaajan kolmannesta syytteestä lopullisella tuomiolla, koska näyttö on riittämätön tuomion antamiseksi. Asiassa Van Esbroeck annetun tuomion mukaan edellytetään ainoastaan sitä, että teot ja vastaaja ovat samat; sitä, että "suojeltu oikeudellinen intressi on sama", ei edellytetä. Vastaaja voi sen mukaan nojautua yleissopimuksen 54 artiklan ne bis in idem -periaatteeseen myös ensimmäisen ja toisen syytteen osalta.

Ratkaisuehdotus

160. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin antaisi seuraavat vastaukset Audiencia Provincial de Málagan esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin:

1) Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklaa pitäisi Euroopan unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa tulkita siten, että sen mukaan toisen jäsenvaltion tuomioistuimen rikosoikeudenkäynnissä tekemä päätös siitä, että syyteoikeus on vanhentunut, sitoo kansallista tuomioistuinta ainoastaan siinä tapauksessa, että a) päätös on kansallisen lainsäädännön mukaan lopullinen, b) toisessa jäsenvaltiossa pidettyyn oikeudenkäyntiin on liittynyt asiakysymyksen arviointi ja c) teot ja vastaaja(t) ovat samat molempien tuomioistuinten oikeudenkäynneissä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, täyttyvätkö nämä edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa. Mikäli ne täyttyvät, samaa vastaajaa (samoja vastaajia) vastaan ei voida panna myöhemmin vireille oikeudenkäyntiä samoista teoista.

2) Koska Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklaa sovelletaan ainoastaan silloin, kun vastaaja on sama, se ei estä henkilöiden asettamista syytteeseen jossain jäsenvaltiossa sillä perusteella, että samoihin tekoihin liittyvistä rikosoikeudellisista toimenpiteistä, jotka koskivat kuitenkin eri henkilöitä, luovuttiin toisessa jäsenvaltiossa sen vuoksi, että oletettua rikosta koskeva syyteoikeus oli vanhentunut.

3) Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklaa pitäisi Euroopan unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa tulkita siten, että sen mukaan toisen jäsenvaltion tuomioistuimen rikosoikeudenkäynnissä tekemä päätös sitoo toisen jäsenvaltion rikostuomioistuimia ainoastaan siinä tapauk-

sessa, että a) päätös on kansallisen lainsäädännön mukaan lopullinen, b) toisessa jäsenvaltiossa pidettyyn oikeudenkäyntiin on liittynyt asiakysymyksen arviointi ja c) teot ja vastaaja(t) ovat samat molempien tuomioistuinten oikeudenkäynneissä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, täyttyvätkö nämä edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa. Mikäli ne täyttyvät, samaa vastaajaa (samoja vastaajia) vastaan ei voida panna myöhemmin vireille oikeudenkäyntiä samoista teoista, eikä kansallinen tuomioistuin saa tutkintaansa laajentamalla kyseenalaistaa mitään ensimmäisessä päätöksessä tehtyjä tosiseikkoja koskevia toteamuksia.

4) a) Kolmanteen kysymykseen annettavaa vastausta sovelletaan siitä riippumatta, onko ensimmäisen jäsenvaltion rikostuomioistuin päättänyt, että oletettuja tekoja ei ole näytetty toteen tai onko se todennut, että kyseistä rikosta (kyseisiä rikoksia) koskeva syyteoikeus on kansallisen rikoslain sääntöjen mukaan vanhentunut.

b) Laiton maahantuonti ja samojen tuotteiden myöhempi myynti eivät ole Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta "samoja tekoja", elleivät ne liity erottamattomasti toisiinsa ajallisesti, alueellisesti sekä sisällöltään. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, täyttyvätkö nämä edellytykset tietyssä yksittäistapauksessa.